

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра дошкільної і початкової освіти

Зосіменко Світлана Олексіївна

**ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ
ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Спеціальність: 013 Початкова освіта

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

_____ О.С.Білер,

канд. пед. наук, ст.викладач кафедри
дошкільної і початкової освіти

« ____ » _____ 2021 року

Виконавець

_____ С.О. Зосіменко

« ____ » _____ 2021 року

Суми, 2021

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	7
1.1 Стан досліджуваної проблеми розвитку пізнавальної активності учнів в науковій літературі і практиці початкової освіти	7
1.2 Особливості використання інтерактивних методів при навчанні учнів початкових класів нової української школи	19
1.3 Теоретичні засади моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання	29
Висновки до розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	41
2.1 Критеріально-рівневе оцінювання рівня сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи	41
2.2 Упровадження моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання	50
2.3 Порівняльний аналіз результатів дослідження	57
Висновки до розділу 2	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. Перед новою українською школою стоїть завдання з організації освітнього процесу, що буде орієнтованим на всебічну підготовку, цілісний гармонійний розвиток та особистісне зростання учнів початкової школи. В цьому контексті, важливе значення надається навчанню із застосуванням інтерактивних методів, основна мета яких, полягає у інтенсивному розвитку самостійної пізнавальної діяльності та індивідуальних творчих здібностей учнів початкової школи. Інтерактивні методи навчання є одним із способів активізації розумової діяльності учнів, що сприяє активному й продуктивному засвоєнню учнями найважливіших знань про предмети, взаємозв'язки та закономірності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що різні аспекти проблеми розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи досліджувались вченими (І. Вікторенко, С. Лупаренко, Т. Форостюк та ін.). Психологічні аспекти навчання учнів початкової школи, їх вікові можливості та особливості пізнавальної діяльності висвітлено у працях В. Крутецького, І. Старагіної, С. Тарасової та ін. Проте, розробці моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів із використанням інтерактивних методів навчання не надавалося достатньої уваги в доробку сучасних дослідників.

Це свідчить про актуальність зазначеної проблеми для теорії і практики початкової освіти, що і обумовило вибір теми нашого дослідження: *«Інтерактивні методи навчання для розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів»*.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі *завдання дослідження*:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми пізнавальної активності учнів в науковій літературі і практиці початкового навчання.
2. Окреслити особливості використання інтерактивних методів при навчанні учнів початкових класів НУШ.
3. Визначити теоретичні засади моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання.
4. Експериментально перевірити ефективність моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання

Об'єкт дослідження – процес розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

Предмет дослідження – модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання.

Методи дослідження. З метою розв'язання поставлених у роботі завдань був використаний комплекс методів, а саме:

- *теоретичні* – аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження; класифікація і систематизація теоретичних та експериментальних даних, що надало змогу систематизувати теоретичний матеріал з теми дослідження та обґрунтувати створення моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання;
- *емпіричні* – методи збору інформації (анкетування, тестування, бесіда, педагогічне спостереження, вивчення продуктів діяльності учнів) для вивчення стану досліджуваної проблеми; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) проведений з метою перевірки ефективності розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання;

– *методи обробки результатів дослідження* – порівняльні методи, кількісний і якісний аналіз здобутих даних.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання; *уточнено* педагогічні умови реалізації моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання; *набули подальшого розвитку* ефективні методи, прийоми та засоби розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання вчителями початкової школи, здобувачами вищої освіти результатів цього дослідження, а саме теоретичних засад моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання у своїй професійній діяльності для викладання інтегрованих курсів у початковій школі чи написання наукових розвідок.

Апробація результатів дослідження та публікації. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи доповідались та обговорювались на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців Дошкільна освіта: від традицій до інновацій (28 листопада 2020 року, м. Суми) та IV Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи (28 квітня 2021 року, м. Суми). За результатами дослідження опубліковано 2 статті.

1. Зосіменко С. Особливості використання інтерактивних методів при навчанні учнів початкових класів НУШ *Дошкільна освіта: від традицій до інновацій* :матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців (28 листопада 2020 року). Суми: ФОП Цьома С.П., 2020.С. 127-132 с.

2. Зосіменко С. Сучасний стан розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи:*

матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців (28 квітня 2021 року). Суми: ФОП Цьома С.П., 2021.С. 276-280 с.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел (54), додатків та містить 14 рисунків і 7 таблиць. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 102 сторінок. Основний текст дослідження викладено на 66 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

1.1 Стан досліджуваної проблеми розвитку пізнавальної активності учнів в науковій літературі і практиці початкової освіти

Пізнавальний інтерес є неодмінною і найважливішою складовою людської діяльності, що обумовлює розвиток суспільства і самої особистості. Дотепер пізнавальну активність (набуття нових знань), або пізнавальні процеси (відчуття, сприйняття, мислення), – науковці розглядають тільки конкретну діяльність, що має специфічний наочний зміст і специфічний набір дій та операцій, що її реалізують.

Т. Кравченко [23, с. 13] відмічає, що «самостійна пізнавальна сфера – це складне утворення, що залежить від рівня підготовки підлітків та проявляється у таких аспектах: психічному (здатність до діяльності); інтелектуальному (здатність до розв’язування пізнавальних задач); моральному (мотивоване ставлення до предмета пізнання), основними компонентами якої є мотиваційний, змістовий, процесуальний, результативний».

У свою чергу, В. Лозова [27, с. 16] розуміє самостійну пізнавальну діяльність як «діяльність із самостійного визначення мети, завдань, проблеми на основі пізнавальних потреб та інтересів, мотивів, вибору власного пізнавального шляху, спрямованого на створення творчого освітнього продукту».

Важливим завданням є формування, за словами Л. Ніколенко [37, с. 28], «пізнавальної самостійності, якості, що формується в діяльності». Зважаючи на це, науковець через компонентів формування пізнавальної самостійності особистості визначають діяльнісний підхід. Оскільки активність та

самостійність особистості проявляються в діяльності. У цьому випадку діяльнісний аспект процесу формування пізнавальної самостійності підлітків виступає в якості засобу пізнання світу, основи формування даної якості особистості підлітків.

За словами Л. Сапунової «пізнавальні потреби, інтереси, мотиви, мета, пізнавальна активність, пізнавальна самостійність впливають на характер самостійної пізнавальної сфери» [41, с. 207].

Цінним є твердження є Т. Ткачук, яка виділяє у структурі пізнавальної самостійності шість блоків. Розглянемо їх детальніше: інтелектуальний блок - інтелектуальні здібності та вміння учнів початкової школи; аксіологічний блок визначає ставлення учнів початкової школи до процесу пізнання як до цінності, ціннісне розуміння педагогічної діяльності; мотиваційний блок включає пізнавальні інтереси учнів початкової школи, пізнавальні потреби, пізнавальні установки; практико-орієнтований блок складають самостійність учня в розв'язанні навчально-пізнавальних завдань, уміння та навички здійснення пізнавальної сфери активна пізнавальна самореалізація учня початкової школи; особистісний блок - особистісне ставлення до пізнавальної сфери та її продуктів, інтелектуальні почуття учнів початкової школи; рефлексивно-корекційний блок передбачає рефлексію перебігу та результатів пізнавальної сфери, корекцію й відповідне спрямування пізнавальної сфери учнів початкової школи вподальшому [45, с. 11].

Відповідно до вищенаведеного нижче наведемо структуру активної діяльності у вигляді схеми, як показано на рис. 1.1.

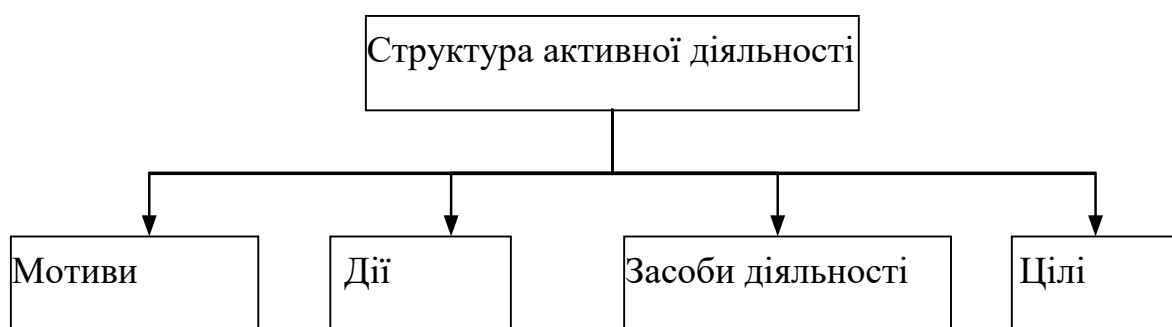

Рис. 1.1 Структура діяльності (активності) людини [47]

Беручи до уваги психологічну теорію діяльності, структура будь-якої активності особистості повинна включати в себе, власне саму діяльність, дії та операції, а також предмет, мотив і умови, що їм відповідають. Згідно з цим структура пізнавальної діяльності як і будь-яка інша діяльність складається з дій та операцій, має мету, предметний зміст, мотив і умови, засоби і способи, продукт або результат.

Т. Кравченко, у свою чергу, зазначає, що у структурі пізнавальної сфери школяра можна виокремити «мотиви, мету, засоби, програму дій, проміжні та кінцеві результати» [23, с. 12]. Науковець зазначає, що пізнавальна сфера в умовах навчання «здійснюється особистістю конкретного школяра, а тому кожен елемент цієї діяльності детермінований наступними процесами і станами, а саме: мотивація, мислення, пам'ять, психофізіологічні здібності, емпіричний та теоретичний досвід, воля та рефлексія».

Узагальнюючи різні підходи до структури пізнавальної активності учнів початкової школи, далі можемо виокремити її складові (див рис. 1.2).

Рис. 1.2. Складові пізнавальної активності учнів початкової школи

Проаналізуємо кожен із них окремо. Так, перша складова вивчення та оволодіння основами теорії певного навчального предмета через слухання, читання, конспектування, осмислення, реферування тощо, передбачає досягнення певних навчальних цілей.

Друга складова – вивчення методів розв’язання практичних задач передбачає застосування основних теоретичних положень опановуючого певного навчального предмета (читання, осмислення, виконання дій по зразку, структурування рішень, аналіз різних прикладів раціонального застосування типових прийомів та алгоритмів, складання загальних приписів, тренування, вправи тощо).

Третя складова – формування власного «інструмента мислення» у рамках певної дисципліни. Ця діяльність передбачає застосування отриманих знань у процесі верифікації важливості та дієвості «інструмента мислення» на різних формах контролю (зі сторони учителя) та самоконтролю [31, с. 13].

Відповідно до визначеної структури у зміст пізнавальної активності входять: організаційно-практичні, пошукові, інформаційні та рефлексивні уміння. Розглянемо кожен із них окремо. Організаційно-практичні вміння – це уміння планувати роботу, задавати питання і відповідати на них; уміння висувати припущення; уміння, пов’язані із застосуванням логіки; уміння використовувати різні форми представлення результатів дослідження. У свою чергу, пошукові вміння надають можливість побачити проблему, вибрати тему і поставити мету дослідження, а також отримати вміння вибирати і застосовувати доступні методи дослідження; уміння встановлювати причинно-наслідкові зв’язки; вміння пошуку інформації. До складу інформаційних умінь входять уміння знаходити джерела інформації, користуватися ними; вміння уважно слухати, уміння працювати з визначеними, поняттями, термінами; уміння зрозуміти й інтерпретувати усний і письмовий текст; уміння фіксувати інформацію у вигляді символів, умовних знаків. Останніми розглянемо рефлексивні уміння, вони вміщують уміння оцінити роботу, визначити в ній позитивне і негативне; уміння аргументувати свою оцінку; уміння складати рекомендації [38, с. 11].

У відповідності до визначених умінь, можемо стверджувати, що ступінь сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи проявляється на адаптивному, продуктивному та творчому рівнях. Охарактеризуємо їх

детальніше. Адаптивний (низький) рівень передбачає прояв нестійкого інтересу до навчально-дослідницької діяльності, складнощі у виконанні дослідницьких дій на кожному з етапів дослідного пошуку, робота, в основному, за аналогією, під керівництвом учителя.

Продуктивний (середній) рівень характеризує прояв стійкого інтересу до навчально-дослідницької діяльності, володіння окремими вміннями, що дозволяють проводити дослідження за допомогою учителя; прояв елементів творчості у виборі теми, методів, представленні результатів дослідного пошуку.

Творчий (високий) рівень визначається переважанням внутрішніх пізнавальних мотивів навчально-дослідницької діяльності, володінням комплексом умінь, що дозволяє проводити самостійний пошук нового знання, прояв оригінальності на будь-якому з етапів дослідження, нестандартне рішення проблеми [3].

Важливим, у контексті цього дослідження, є те, що в основу опису рівнів розвитку пізнавальних інтересів покладено такі критерії, як: інтерес учнів до навчально-дослідної діяльності; готовність до реалізації дослідницьких умінь; ступінь незалежності в навчально-пошукових діях; прояв нестандартного підходу до розв'язання проблеми.

Дослідивши складові та рівні прояву пізнавальної активності, можемо зазначити, що стимулювання розвитку пізнавальної активності має бути обумовлене спільним характером діяльності учня і педагога, що забезпечує вибір учнів початкової школи напрямків діяльності, а також широкий спектр можливостей для прояву пізнавальної ініціативи і здатності до вирішення дослідницьких завдань; самостійністю пошуку нових способів дії, форм представлення результатів; можливістю руху учня за індивідуальною пізнавальною траєкторією з опорою на його суб'єктивний особистісний досвід; застосуванням різноманітних організаційних форм, методів і засобів навчально-дослідницької діяльності; варіюванням змісту занять із урахуванням інтересів і потреб учнів, їх вікових особливостей.

Підсумовуючи все вищезазначене, можемо стверджувати, що у педагогічній практиці пізнавальна активність розглядається як зовнішній стимул процесів виховання і навчання, як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи, як ефективний інструмент педагога, що дозволяє зробити процес навчання мобільним, строго диференційованим та індивідуальним. За логікою цього дослідження наступним етапом розглянемо особливості розвитку пізнавальної активності учнів в сучасній українській школі.

Не є прихованим, той факти, що протягом останнього десятиліття відбуваються значні реформування системи української освіти. Однією з відмінних рис цих перетворень є принцип компетентності випускників закладів освіти всіх рівнів. Згідно з цим принципом, відбувається переорієнтація оцінки результату освіти з понять «освіченість», «вихованість» на поняття «компетенція», «компетентність». Фіксується компетентнісний підхід в освіті, перші кроки до якого були позначені в «Стратегії модернізації змісту загальної освіти» та «Концепції НУШ» [21] у відповідності до цих орієнтирів ЗЗСО була поставлена мета: сформувати цілісну систему універсальних знань, умінь, навичок, а також досвід самостійної діяльності та особистої відповідальності учнів, тобто ключові компетентності та soft skills, що визначають сучасну якість змісту освіти.

Для визначення стану розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи, у межах цього дослідження, слід детальніше розкрити поняття «компетентність» та виявити його роль у формування пізнавальної активності.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови» подано наступне визначення поняття «компетенція» як «обізнаність з питань у якій-небудь галузі знання», а поняття компетентний визначається як «обізнаний, авторитетний в якій-небудь галузі знань, науки тощо», іншими словами – особистості яка володіє компетенцією [5, с. 1611].

Аналізуючи поняття «компетенція» С. Бондар [2, с. 8] сформулювала показники, що характеризують сформованість цього поняття (див. рис. 1.3).

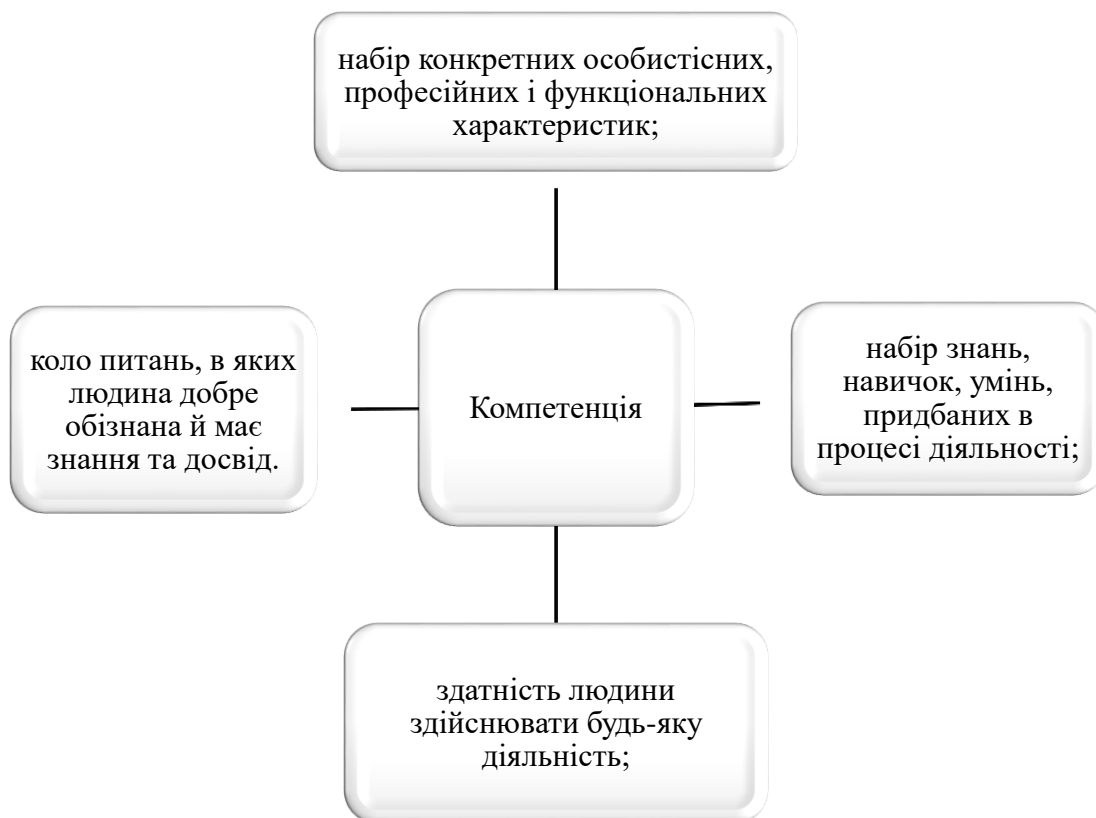

Рис. 1.3 Показники сформованості компетенцій

Розглядаючи поняття «компетенція» як сукупність знань, умінь, навичок, що необхідні для здійснення конкретної освітньої діяльності, вважаємо, що це поняття має включати й когнітивні навички, поряд з мотивацією, емоційним аспектом та відповідними цінностями й установками.

У сучасній педагогічній літературі поняття «компетентність» розглядається як певна особистісна (індивідуальна) характеристика особистості. У своєму дослідженні С. Коваленко під компетентністю розуміє «спосіб реалізації знань та умінь, що сприяють особистісній самореалізації, внаслідок чого діяльність людини буде високо мотивованою й особистісно орієнтованою та забезпечуватиме максимальну затребуваність особистісного потенціалу, визнання її оточуючими й усвідомлення особистістю власної значущості» [6, с. 72].

Отже, виокремлюючи загальні та близькі риси між поняттями «компетенція» та «компетентність» можна стверджувати, що вони включають

знання з тієї чи іншої сфери діяльності, цілісність інтегрованих знань і навичок, а компетентною є людина, що реалізує на практиці свою компетентність.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [11] визначає ключову компетентність як спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів та зазначає, що до ключових компетентностей належить уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності. Відповідно до Закону України «Про освіту» визначено 10 ключових компетенцій для Нової української школи [21] (див. рис. 1.4.).

Відповідно, кожному з перерахованих компетентностей учні набувають послідовно, поступово, під час вивчення різних предметів на усіх етапах освіти. Формування необхідних компетенцій дозволяє учневі орієнтуватися в сучасному суспільстві, в освітньому процесі.

У цьому випадку зрозумілим стає, те що аізнавальна активність учнів початкової школи, як метапредметний результат освоєння освіти, це здібності до здійснення розумових і практичних дій із самостійного пошуку рішення дослідницької проблеми, вибору методів і прийомів дослідження на доступному для учня рівні з метою отримання суб'єктивно-нового знання, що забезпечує базу формування універсальних навчальних дій.

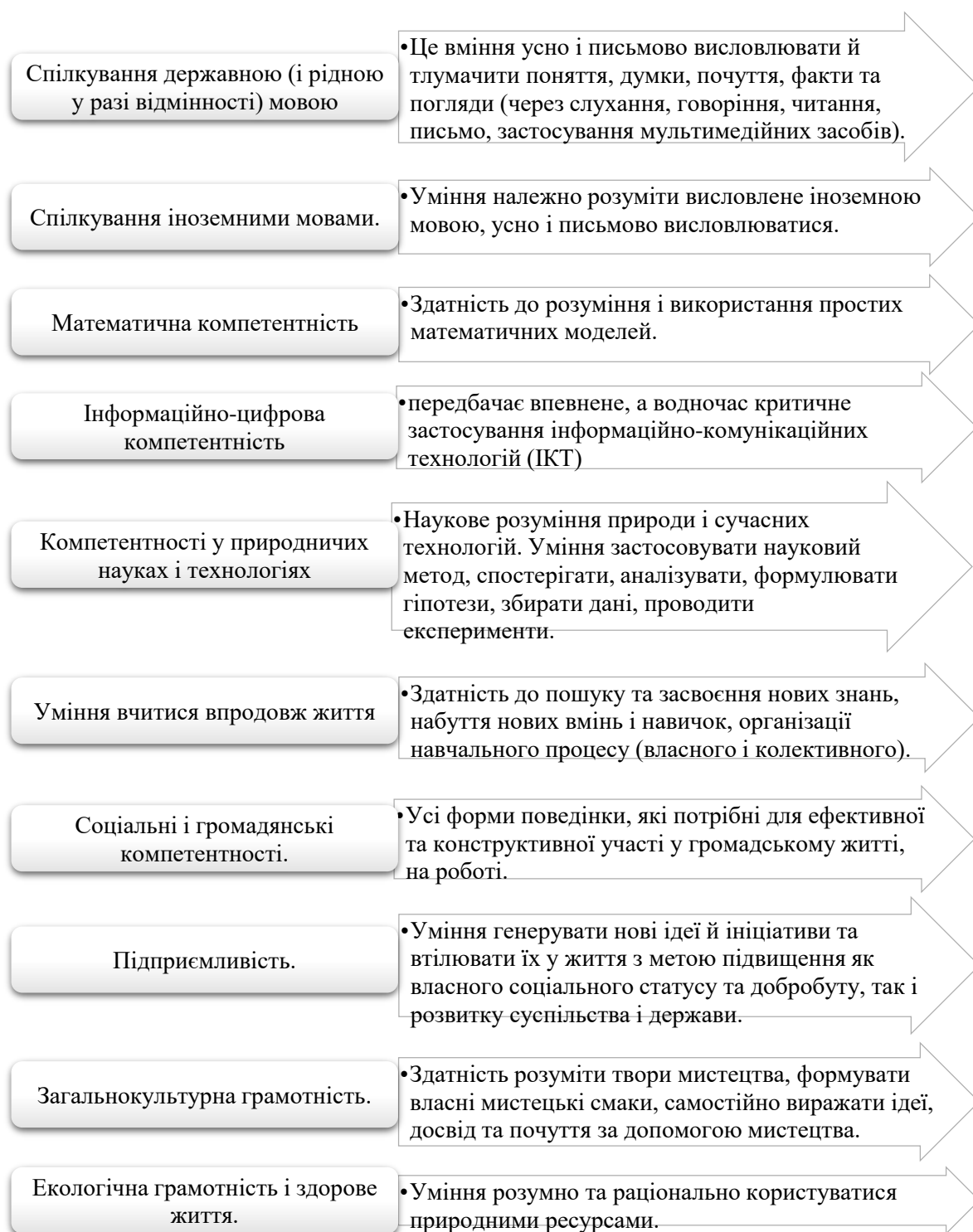

Рис. 1.4 Ключові компетенції Нової української школи

Відповідно до цього твердження для розвитку пізнавальної активності необхідне цілеспрямоване спостереження педагогів за діяльністю учнів початкових класів:

- Чи є в учня інтерес до процесу пізнання навколишньої дійсності?;

- До чого саме в цьому процесі є найбільший інтерес?;
- Що саме цікавить учня початкової школи в пізнавальному процесі:

- 1) методи відкриття нових знань;
- 2) методи вирішення завдань;
- 3) зовнішні результати - оцінки, престиж тощо.

Окрім спостережень можна використовувати різного роду анкети, бесіди, твори з метою більш точного виявлення суб'єктивно усвідомлюваних мотивів, інтересів учнів початкової школи та їх схильностей.

Цінним у межах нашого дослідження є твердження О. Довгаль, яка умовно визначає стадії формування пізнавальної активності учнів початкової школи [13, с. 58], а саме цікавість, допитливість, стійкість та творчий інтерес. Наведемо характеристики кожної з них.

1. Цікавість – прояв початкової пізнавальної потреби, елементарна стадія вибіркового ставлення, охарактеризована зовнішніми обставинами, природна реакція учня на все несподіване, інтригуюче, що привертає увагу – певний ситуативний інтерес.

2. Допитливість – більш висока стадія інтересу, цінний стан особистості, що характеризується прагненням учня проникнути за межі побаченого, виразністю емоцій, здивуванням, радості пізнання, задоволеності діяльністю.

3. Стійкий (пізнавальний) інтерес – характеризується пізнавальною активністю, виборчою спрямованістю сторін розвитку учня, цінною мотивацією (головне місце займають пізнавальні мотиви), учень розуміє структуру, логіку курсу, використовувані в ньому методи пошуку і докази нових знань. Його захоплює не сам освітній процес, а можливість самостійного вирішення проблем.

4. Теоретичний інтерес – учнів початкової школи прагне пізнати складні теоретичні питання і проблеми конкретної науки, використовувати наявні знання як інструмент пізнання.

Відповідно важливо розуміти, що зазначені стадії не ізольовані одна від одної і в реальному освітньому процесі зустрічаються у взаємозв'язку.

Виходячи з цього, С. Гордієнко рекомендує наступні умови для розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи [8]: актуальність і новизна змісту навчання; розкриття значущості знань; наочність; цікавість; емоційність; використання порівняння і аналогії; ефект парадоксальності, подиву; використання творів мистецтва і літератури; навчальні дискусії; пізнавальні ігри; застосування комп'ютерів.

Спираючись на визначення Т. Дубової, яка зазначає, що справжній пізнавальний інтерес є основою для мотивації освітньої діяльності з тієї причини, що: інтерес сприяє формуванню глибоких і міцних знань; розвиває і підвищує якість розумової діяльності, активність у навчанні, сприяє формуванню здібностей; створює більш сприятливий емоційний фон для протікання всіх психічних процесів [14, с. 164].

Пізнавальна активність неможлива без активної думки, тому процеси мислення є найбільш значущими для розвитку інтересу. Розвиваючи в учнів початкової школи пізнавальну активність до історії предметного світу, вчителі повинні забезпечити оволодіння системою знань про предметний світ (його минуле і сьогодення), а також оволодіння системою логічних операцій для встановлення причинно-наслідкових зв'язків [21, с. 34].

Далі розглянемо, ще один вектор впливу на розвиток пізнавальної активності учня початкової школи, його емоційне ставлення, що виражається в позитивному відношенні до об'єкту інтересу. Яскраві позитивні емоції, визначаючи потреби учнів початкових класів в пізнанні, сприяють розвитку нових мотивів діяльності.

За таких умов в основі пізнавальної активності, як первинної форми прояву пізнавального відношення, лежить такий емоційний стан як подив, тобто процес, коли сприйняття учня вступає в конфлікт зі звичним досвідом. Це веде до прагнення розібратися в протиріччі, отже, до зародження пізнавальної активності. Крім цього емоційно забарвлені факти про минуле світу, схвилювана розповідь дорослого викликає у учня початкової школи емоційний

підйом. У цьому стані його сприйняття загострене, і інформація запам'ятовується міцніше і на більш тривалий термін.

Емоційні процеси привносять до пізнавальної активності безліч емоційних станів і переживань: почуття успіху, радості пізнання, гордості за свої досягнення, задоволення діяльністю.

Доречним буде навести думку І. Жирної, яка підкреслює, що «виховання не зводиться до навчання дитини сукупності відомих знань і умінь, а передбачає формування емоційного ставлення до навколишнього ...» [16, с. 49].

Емоційне ставлення до об'єкта – обов'язкова ознака і основа пізнавальної активності. Одночасно пізнавальна активність, як мотив діяльності, істотно змінює не тільки характер діяльності (інтенсивність протікання, емоційну забарвленість, результативність), але і її якісні відмінні риси. Через пізнання предметів і практичні дії з ними учень підходить до діяльнісного освоєння доступного йому суспільно-історичного досвіду, під час оволодіння яким відбувається розвиток стійкого пізнавального інтересу [3, с. 53].

Отже, при всьому різноманітті процесів, включених до пізнавальної активності, слід розуміти, що вони не ізольовані, і їх наявність є умовою підвищення ефективності освітнього процесу. За таких умов, слід формувати в учнів такі пізнавальні процеси, як: здатність до аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків; розвиток цілеспрямованості, формування дій з планування, розвиток варіативності і гіпотетичності. Усе, це в інтеграції і становить основу розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи. Підвищена активність учнів направляє їх на пошук виразних засобів, забезпечує ухил від стереотипів, сприяє становленню в учнів початкової школи позиції активного пізнання, творення, перетворення, і, як наслідок, спрямовує учнів початкової школи на самостійний, творчий пошук рішення проблеми. Проте й досі немає єдності у думці науковців та педагогів щодо єдиного ефективного засобу розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів.

За логікою цього дослідження наступним розглянемо особливості використання інтерактивних методів при навчанні учнів початкових класів нової української школи.

1.2. Особливості використання інтерактивних методів при навчанні учнів початкових класів нової української школи

За умов стрімкого розвитку сучасного суспільства постійно удосконалюються освітні процеси, методики та технології навчання. У сфері розв'язання проблем та викликів інтерактивного навчання, з'ясуванням його особливостей працювали О. Пометун, Г. Селевко, П. Федорук, М. Пікуляк та ін. Проблему інноваційної стратегії сучасної освіти студіюють вітчизняні й зарубіжні науковці: О. Кравчина, Л. Варга та ін.

За педагогічним словником, поняття «інтерактивний» походить від латинського «inter» – між та «activ» – активний. Лексичне значення слова «інтерактивність», «інтерактив» у перекладі з англійської мови таке: «inter» – взаємний, «act» – діяти, тобто здатність взаємодіяти [5, с. 419].

Термін «інтерактивна педагогіка» був уведений до наукового обігу (1975 р.) німецьким дослідником Г. Фріцом, який вбачав основну мету інтерактивного процесу «у зміні й поліпшенні моделі поведінки його учасників, що, аналізуючи власні реакції та реакції партнера, вдаються до зміни моделі своєї поведінки, свідомо засвоюють її» [7, с. 201].

Осмислення різних наукових позицій стосовно розуміння сутності інтерактивного навчання дає змогу стверджувати, що існують спільні й відмінні думки про активізацію пізнавальної діяльності учнів. Водночас усі дослідники визнають спільну ознаку інтерактивного навчання – значення міжособистісної взаємодії, що робить продуктивним власне процес навчання. Основні погляди

науковців щодо розуміння понять «інтерактивний», «інтерактивне навчання» подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Погляди вчених на сутність поняття «інтерактивне навчання»

«Інтерактивне навчання – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність».	О. Пометун [38]
«Інтерактивне навчання – це навчання, що засноване на психології особистісних взаємин та взаємодій».	Ю. Дуд [15]
«Інтерактивне навчання – це постійний та змінюваний напрям режиму навчання, який передбачає комунікаційні зв'язки між тими, хто навчається, та системою, яка навчає, у процесі їхньої продуктивної взаємодії (навчання). Такі зв'язки можуть бути як прямими, так і зворотними; як безпосередніми, так й опосередкованими».	Л. Назарець [34]

На підставі поглядів науковців щодо розуміння поняття «інтерактивне навчання» сформульовано авторську дефініцію, у межах проблематики цього дослідження, а саме: інтерактивне навчання – це спільна навчально-пізнавальна та активно-пошукова діяльність педагогів (викладачів) і учнів, основу якої становить взаємодія, діалог, взаємонавчання. Засобом такої діяльності слугує інтерперсональна комунікація.

Як відомо, інтерактивне навчання відрізняється від традиційного. Для ґрунтовної характеристики відмінних рис цих видів навчаннями вважаємо за доцільне здійснити їх порівняльний аналіз.

Огляд наукових позицій Р. Оришина [18], що стосуються з'ясування сутності інтерактивного навчання та його методів, уможливило такі висновки: 1) за

інтерактивного навчання головними стають комунікативна взаємодія і взаємовплив на учасників освітнього процесу; 2) методи інтерактивного навчання учителів – система способів цілеспрямованої міжсуб'єктної взаємодії, що має на меті виконання освітніх завдань фахової підготовки в процесі викладацької та навчально-пізнавальної діяльності педагога і учнів.

Як зазначає Л. Пироженко, інтерактивне навчання передбачає реалізацію прямого та зворотного зв'язків між учнями й учителями, технологічний доступ до навчальних відомостей із застосуванням інтерактивних технологій, адаптацію системи освіти до індивідуальних рис учнів, керування їх освітньою діяльністю [39].

Науковці трактують інтерактивний діалог як «взаємодію користувача з програмною системою, що відрізняється від діалогової, допускаючи обмін текстовими командами (запитами) і відповідями (запрошеннями), реалізацією розвинених засобів здійснення діалогу (наприклад, можливість ставити запитання в довільній формі з використанням ключового слова, у формі з обмеженим набором символів), при цьому стає можливим обрання варіантів змісту освітнього матеріалу, режиму роботи» [18].

У працях Н. Бібік ототожнено інтерактивний і комп'ютерний діалоги. Згідно з переконаннями дослідниці, завдяки збіжності цих діалогів забезпечується комунікація між комп'ютером і учнем [1, с. 122].

До способів реалізації інтерактивності в початковій школі належать такі: ІКТ. навчання у співпраці, проєктна діяльність тощо. Нижче розглянемо їх детальніше.

Принагідно зазначимо, що перший спосіб реалізації інтерактивності застосовують у системі «учень ↔ комп'ютер ↔ учитель/ учень», інші способи – у системі «учень ↔ комп'ютер». Систему «учень ↔ комп'ютер» цілком закономірно зараховують до «низькоконтекстуальної культури». Річ у тім, що ця система має заздалегідь окреслені логічні основи спілкування й більш суворі обмеження в символах, діалозі. Наразі становить зацікавлення комунікативна взаємодія «учень ↔ комп'ютер ↔ учитель/учень», зокрема з погляду

формування в учнів початкових класів розуміння електронного навчального середовища [51, с. 31].

Одне із завдань сучасного вчителя – не давати знання учнів початкової школи у готовому вигляді, а створити умови і формувати стійку мотивацію до формування комплексу вмінь навчати самого себе. Взаємодія учня і вчителя передбачає вміння педагога направляти і дозувати самостійність, що надається школяреві, що в свою чергу веде до цілепокладання автономізації його навчально-пізнавальної діяльності як основи особистісного розвитку і становлення.

Наступним розглянемо особливості навчання у співпраці, як інтерактивний метод, який ґрунтується на особистісно-орієнтованому підході. Відповідно, учні початкових класів працюють у групах над вирішенням навчальної проблеми [37, с. 30]. Реалізація технології навчання у співпраці реалізується у кілька варіантів (див. рис. 1.5).

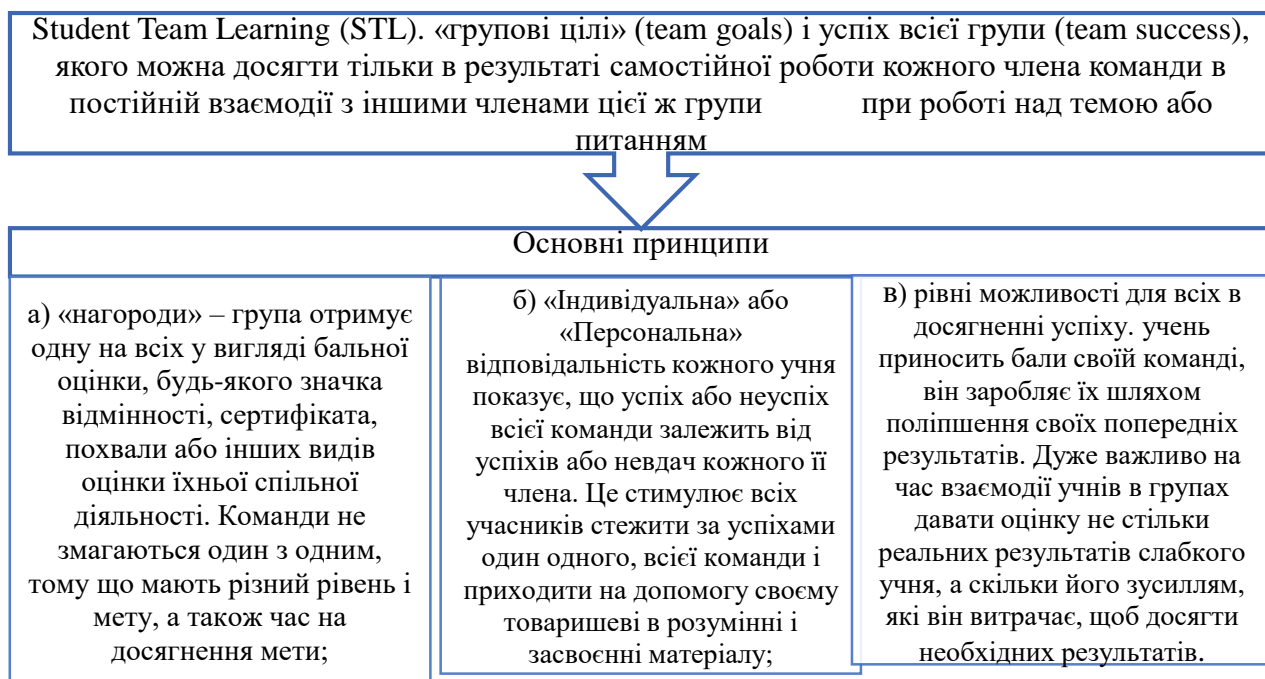

Рис. 1.5. Навчання у співпраці

Розглянемо їх детальніше. Розглянемо особливості методу «пила» за інтегрованою технологією навчання у співпраці. Згідно неї, учні об'єднуються в групи по 4-6 чоловік для роботи над навчальним матеріалом, який в свою чергу розбитий на фрагменти (сміслові або логічні блоки). Таку роботу краще організовувати на етапі творчого застосування мовного матеріалу. Кожен член команди шукає матеріал свого блоку. Потім всі учні, що працюють над одним і тим же питанням, проте знаходяться в різних групах, зустрічаються і обмінюються знайденою інформацією як експерти з цього питання. Це називається «зустріччю експертів». Потім, повертаючись в свої групи, вони передають отримані знання іншим членам команди. Ті, в свою чергу, повідомляють про свою частину завдання. Учні початкових класів, які приймають участь у даній технології зацікавлені, у якісному виконанні завдання, оскільки результати спільної роботи залежать від усіх учасників команди. Заключний етап у даній технології характеризується готовністю будь-якого учня представити результат роботи, а учні однієї групи можуть презентувати додатково доповнення до відповіді свого однокласника.

Далі розглянемо метод – проектної діяльності, що націлений на взаємодію вчителя і дитини, формування креативних умінь, представляється видом оцінювання в упродовж безперервної освіти, визначає ймовірність початкового розвитку здібностей у професійно-значущих сферах життя. Учні початкової школи дитини проект надає право відкрити в собі творчі здібності, випробувати себе, застосувати свої знання і вміння, зробити благо для суспільства, продемонструвати на публіці підсумок діяльності, що значущий і для самих дослідників.

Представлено класифікацію видів проектів для учнів початкової школи (див. рис. 1.6).

Рис. 1.6. Класифікація проектів

Теми учнівських проектів дуже різноманітні, їх пропонує вчитель, виходячи зі змісту теми уроку, що вивчається. Завдання вчителя – уникнути можливих недоліків.

Доречним буде навести думку Є. Полат, яка зауважує, що значна роль при виконанні проектів віддана вчителю, до того ж ця роль трансформується в упродовж зміни етапів роботи над проектом. Педагог радить, наставляє, спонукає, залучає, спостерігає, тобто не передає знання, а організовує діяльність учнів початкової школи. Для вчителя проект, в більшій мірі навчальний, це, безумовно, комплексний педагогічний засіб розвитку, навчання і виховання, що здатний виробити і розвинути особливі вміння і навички проектування і моделювання. А. Забарна [15] зауважує, що в науковій літературі розглядається безліч класифікацій проектів за різними підставами, що ґрунтуються на різних підходах і принципах.

Буде доречним зазначити, що Г. Ісаєва до класифікацій додає поділ проєктів за ступенем новизни: раціоналізаторські, винахідницькі, евристичні, новаторські (інноваційні) тощо. [18, с. 207].

Психологи радять залишити пріоритетними для уроків в молодших класах ще й групові проєкти. Тим більше, як зазначає А. Забарна [18], виконання суспільно-спільної, потрібної і особистісно значущої діяльності створює довірчі взаємини, успіх співпраці. При роботі над проєктом залучається групова діяльність, у процесі якої розвиваються міжособистісні відносини учнів початкових класів, які учитель не може розвивати на кожному уроці.

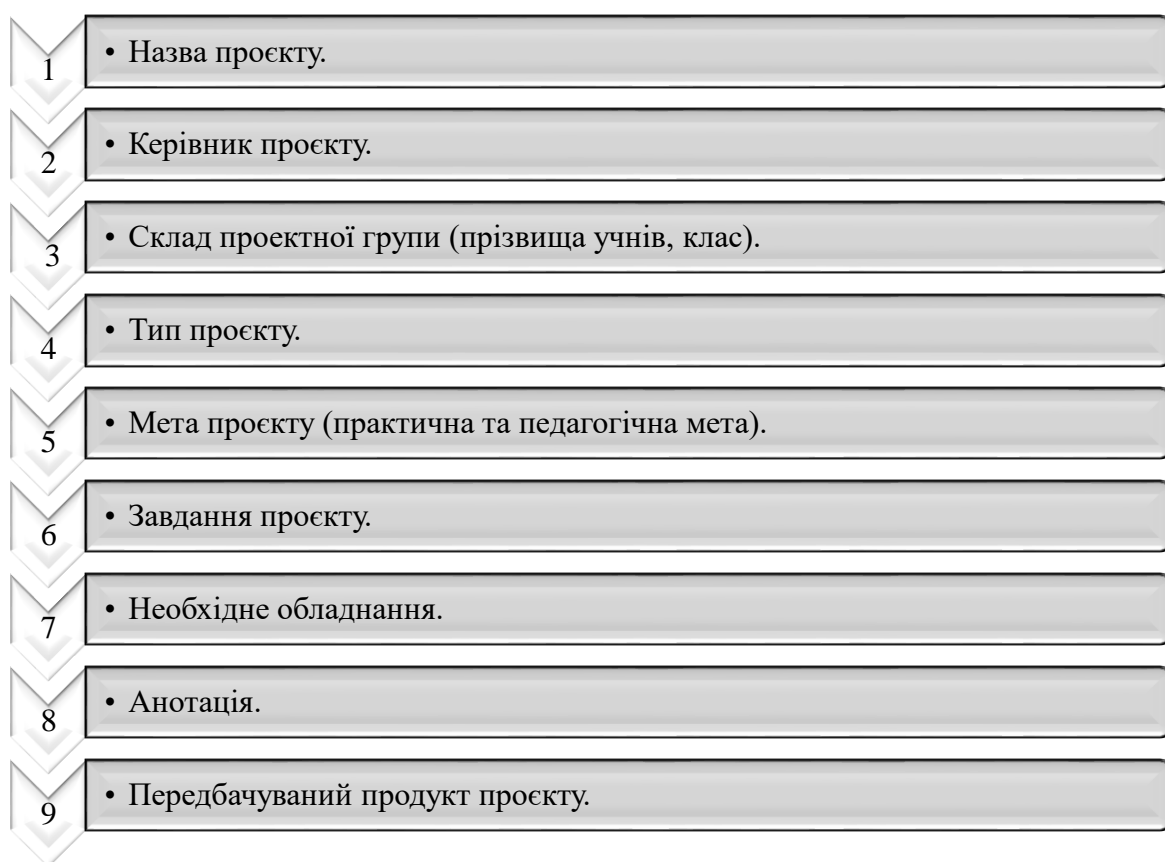

Рис. 1.7. Алгоритм проєктної роботи [17]

Проєкт повинен супроводжуватися теоретичним матеріалом, схемами, кресленнями, малюнками, зразками, оригінальною розповіддю:

- структурування змістової частини проєкту;
- прагматична спрямованість проєкту на результат, «готовий проєкт».

У кожному конкретному випадку це питання з'ясовується індивідуально.

Обов'язковим має бути оформлення результатів, презентація та захист проєктів [19, с. 207].

За допомогою впровадження методу проєктів учитель може залучати до роботи учнів різних рівнів навчальної активності. Учні, з високими балами можуть зосередити роботу над довготривалими проєктами, а більш слабкі, можуть залучатися у проєктну діяльність за умов груповій роботі.

Важливим етапом проєктної діяльності є захист роботи. Даний етап реалізується при залученні усіх учнів, що приймали участь у створенні проєкту. Інколи до школи на захист проєктів учнів можуть бути запрошені учителі, методисти, науковці та батьки. За допомогою захисту своїх проєктів, учні мають можливість розвивати навички викладу інформації, захисту своєї точки зору, ставити запитання чи відповідати на них.

Керівником проєкту може виступати як учитель так і учні. Учитель, при реалізації методу проєктів реалізує роботу так, щоб здійснювалася не передача готових знань учнів, а створювати можливість для їх отримання в процесі вирішення завдань кожним учнем. Метою роботи над проєктом має бути організація пошукової діяльності підлітків, у зв'язку з цим, педагог має застосовувати: різноманітні методи дослідження, розвивати уміння висувати гіпотези, готовність до пошуку та розв'язання поставлених проблем, розвивати інтелектуальну діяльність учнів, мислення тощо.

Ще одним із напрямів розвитку освітнього процесу в ЗЗСО загалом, та початковій ланці, зокрема є застосування на заняттях наступних інтерактивних методів навчання: колективна (кооперативна) форма навчальної діяльності, робота у малих групах, мікрофон, мозковий штурм, карусель, броунівський рух, незакінчена пропозиція.

При реалізації колективної (кооперативної) форми навчальної діяльності. Учні сідають у коло разом з вчителем. Кооперативне навчання відкриває для учнів можливості співробітництва зі своїми однолітками, дозволяє реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями необхідних результатів засвоєння знань та формування умінь. При

реалізації слід дотримуватися загальних правил: уважно слухати товариша, не перебивати, не сміятися з чужих помилок, правило «піднятої руки», стався до інших так, як би ти хотів, щоб інші ставилися до тебе [32].

Наступний метод це робота у малих групах, цей вид діяльності слід використовувати для вирішення складних проблем, що вимагають колективного розуму. Учні мають відчутти відповідальність за те, як працює група. Кожен учень початкової школи отримує певну роль. Наприклад: доповідач, секретар, читець тощо.

Представником інтерактивного навчання як різновид загально групового обговорення є метод «Мікрофон», що дозволяє кожному висловитися швидко, по черзі, відповідаючи на запитання, або висловлюючи власну позицію.

Щодо методу мозковий шторм, то він використовується для створення кількох рішень конкретної проблеми. Заохочує учнів виявляти увагу та творчість, дає можливість вільно висловлювати свої думки. Мета – зібрати якнайбільше ідей на вирішення проблеми.

За методом карусель утворюється два кільця: внутрішнє та зовнішнє. Внутрішнє кільце – в якому учні нерухомо сидять, а зовнішнє – в якому учні переходять через 30 секунд змінюються. Таким чином, вони обговорюють тему та переконують у своїй правоті співрозмовника.

Схожим на карусель є метод броунівський рух, проте він передбачає рух учнів по всьому класу з метою збору інформації на запропоновану тему. Спільна дискусія. Відтворення інформації [23].

Робота за методикою «Незакінчена пропозиція» дає можливість присутнім подолати стереотипи, вільно висловитися на запропоновані теми, відпрацьовувати вміння говорити коротко і переконливо.

До методів інтерактивного навчання належать також створення сприятливої психологічної обстановки, чому приносять такі вправи як енергізатори, рефлексії.

В результаті використання вправи енергізатор оновлюється енергія класу, учні, які отримали задоволення, почуваються включеними до роботи. Приклади

енергізаторів: «Алітерація імені» (особливо ефективний при знайомстві або вивченні теми "Зовнішність і характер"), "Комплімент", "У нашому класі всі друзі", "Найкраще місце на землі" тощо.

Методи рефлексії зазвичай застосовуються на завершальному етапі уроку. Вони спрямовані на самоаналіз та самооцінку учасниками педагогічної взаємодії, своєї діяльності, її результатів.

Оцінка уроків учням показує, чи були вони емоційно задіяні в те, що відбувалося на уроці, а також, що вони засвоїли. Для вчителя дуже важливий такий зворотний зв'язок. Наприклад, наприкінці уроку учні початкової школи малюють клоуну рот, який відповідає настрою учню після роботи і дописує незакінчену пропозицію «На уроці я дізналася ...», «Найбільше мені сподобалося ...», тощо [50].

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можемо стверджувати, що використання інтерактивних методів у педагогічному процесі спонукає викладача до постійної творчості, вдосконалення, зміни, професійного та особистого зростання, розвитку. Зокрема, особливого значення набуває використання на заняттях різноманітних проєктних технологій навчання, що, за відповідних умов реалізації, включають в себе всі вищенаведені інтерактивні методи.

Дослідивши різнобічні характеристики пізнавальної активності учнів початкових класів та можливості інтерактивних методів для підвищення ефективності освітнього процесу початкової школи, перейдемо до розробки теоретичних засад моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання

1.3 Теоретичні засади моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів із використанням інтерактивних методів навчання

Проблема організації педагогічного процесу взаємодії вчителя і учнів початкової школи у побудові певної освітньої траєкторії розглянута в різних контекстах, зокрема в таких, як: розкриття сутнісного змісту суб'єкт-суб'єктної взаємодії; використання прийомів управління суб'єкт-суб'єктною взаємодією; з'ясування впливів вчителя на учнів; розкриття суті тактик підтримки учнів початкових класів у взаємодії та виокремлення критерію оцінювання взаємодії. Деталізуємо зазначене.

О. Муковіз [32] акцентує увагу на тому, що взаємодія вчителя у побудові освітньої траєкторії може бути як механічною («запитання-відповідь»), так і рефлексивною суб'єкт-суб'єктною (взаємодія вчителя з учнями, якою передбачено обмін смислами й надання можливостей для самовираження кожному, під час якого виявляються якісно інші стосунки (повага до співрозмовника, точне дотримання меж свободи, уміння знаходити аргументи й доцільно їх використовувати, досягати мети, дотримуватися культури спілкування).

Налагодженню суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя й учня у побудові освітньої траєкторії згідно НУШ [30,34] сприяють дії вчителя, що спрямовані на:

- прийняття учнями навчальної мети (зазначене може реалізовуватися з опорою на життєвий досвід учнів, інтригуючий початок навчального процесу, постановку проблемного запитання, показ важливості теми для життя);
- вибудовування особистісно орієнтованого спілкування (вияв учителем власного ставлення до проблеми й спонування учнів до висловлювання власних думок);

- вияв толерантності (прийняття вчителем різних ставлень (міркувань) учнів до визначеної проблеми та продовження їхніх думок);
- 4) пошук співучасті, спільності, що виявляється в ототожненні себе і учнів у роздумах.

Тактика підтримки учнів у побудові освітньої траєкторії згідно НУШ [21] реалізовується з метою формування суб'єктної позиції учня. Найшвидше такої мети можна досягти в тому випадку, якщо учень потрапляє в проблемну ситуацію, що сам оцінює як перешкоду. Ця перешкода привертає й утримує його увагу, викликає відповідні почуття і, саме головне, потребу її подолати. Учителю не потрібно мотивувати учня на діяльність, бо в нього є природня потреба, що викликає бажання діяти, щоб вирішити проблему. Згодом учень не сприймає проблему як перешкоду, а сприймає як можливість самореалізуватися, досягти успіху, і отримати задоволення. Учень не просто спонтанно діє, а вчиться розмірковувати над тим, як і чому виникла ця проблема, що він хоче отримати в результаті своїх дій, наскільки це реально, що може зробити для досягнення бажаного, що заважає, як упоратися з цією перешкодою, як вплине те, що замислив, на оточуючих людей, як вчинити, щоб, по можливості, не погіршити ситуацію.

Також акцентовано увагу на тому, що педагогічна підтримка учнів являє собою дії вчителя, які спрямовано на становлення суб'єктної позиції учня, аналіз його пізнавальних інтересів, визначення мети пізнавальної активності, обговорення й планування необхідних дій для реалізації задуму (проектування, моделювання, складання програми дій), визначення необхідних та можливих форм (способів) взаємодії під час здійснення процесу реалізації задуму.

С. Ладивір [24] трактує тактику педагогічної підтримки як дії вчителя, які здійснюються ним відповідно до ситуації, що склалася, й спрямовуються на становлення суб'єктної позиції учня.

Щоб підтримати пізнавальну активність учнів початкової школи та їх взаємодію з іншими, учитель може застосовувати такі тактики педагогічної підтримки, як тактика «Допомога», тактика «Сприяння», тактика «Взаємодія».

Слід зазначити, що учитель проектує й реалізує певну тактику відповідно до характеру проблеми, обставин її виникнення, ставлення учня та оточуючих до цієї проблеми. Вирішуючи конкретну проблемну ситуацію, засобами інтерактивних методів учитель може використовувати як одну з тактик, так і поєднувати їх між собою. Використання тактик дозволяє вчителю бути гнучким і мобільним у взаємодії з учнем, стимулювати його пізнавальну активність і самостійність та спрямовувати в напрямі пошуку способу дій, виконання яких призведе до вирішення проблеми.

У випадку блокування діяльності учня «удаваною загрозою» виникає необхідність у застосуванні тактики «Допомога». Учитель діє з урахуванням того, що учні початкової школи багато чого можуть реалізувати самостійно, якщо буде активно у вирішенні своєї проблеми, потрібно допомогти їй переконатися в цьому. Тактика «Допомоги» розрахована на те, щоб учень розпочав діяти. У діяльності учень усвідомлює, що він багато чого може виконати самостійно, потрібно лише спробувати подолати страх.

Дії вчителя спрямовуються на створення умов для розблокування учнем власної інертності та для зародження в його свідомості відчуття значущості своїх дій для себе та інших учасників діяльності.

Далі за логікою дослідження розглянемо суть обраних нами тактик.

Так, тактика «Сприяння» полягає у вияві учнем здатності здійснювати свій вибір. За реалізації цієї тактики вчитель сприяє розширенню суб'єктного досвіду учня й створює умови для вправління в здійсненні власного вибору. Учитель займає позицію «слухача» і «запитувача», навмисно уникаючи позиції «порадника» та «експерта». Залучаючи учня до осмислення того, як він буде діяти. Учитель постійно цікавиться думками учня та його ставленням до того, що відбувається, розширює можливості вибору, пропонуючи варіанти, що невідомі учню. Спрощуючи конструкцію його відповідей до стислої суті, запитує в такий спосіб: «Чи правильно я тебе зрозумів, ти сказав(ла) наступне...» [54]. Учитель займає позицію «рефлексивного дзеркала» учня.

Для організації зворотного зв'язку (відображення) педагог використовує

візуальну фіксацію положень, що висловлює учень, та за допомогою простих схем «зображає» логіку висловлювань. При реалізації тактики «Сприяння» учню надається можливість розширити свої уявлення про варіанти вибору способів дій, здійснити аналіз ситуації, усвідомити й аргументувати власні міркування з приводу здійсненого вибору, рефлексувати і фіксувати своє ставлення до дій, діяти відповідно до обраного способу діяльності й усвідомленої мети її здійснення, аналізувати хід діяльності та її результат.

Розглядаючи наступну тактику для реалізації інтерактивних методів навчання, зазначимо, що сутність тактики «Взаємодія» полягає в тому, що «учень і вчитель діють у просторі домовленостей». При цьому домовленості (угода), що сприймаються як випробування свободою та відповідальністю, оскільки угода – це вибір щонайменше двох людей, побудований на розширенні одних можливостей і обмеженні інших (приміром, розширення позицій та обмеження амбіцій). Домовленість (угода) набуває дієвості тоді, коли вчителем і учнем вона сприймається як можливість об'єднати інтереси та зусилля й спрямувати їх на вирішення проблем учня; сприймання інших учасників діяльності як бажаних партнерів у взаємодії; вияв готовності до спільного розв'язання проблеми.

За О. Скрипченко [42], взаємодія вчителя з учнями в побудові освітньої траєкторії (зараз згідно НУШ) має вибудовуватися з урахуванням того, що основними рушійними силами стосовно дитини є три природні пристрасті (пристрасть до розвитку, дорослішання, свободи); головне завдання вчителя – це створити сприятливі умови для задоволення дитиною своїх природних пристрастей під час рефлексивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії; кожен учень – це неповторна унікальна індивідуальність; вона приходить у земне життя з певними природними задатками, власною сутністю; учитель має сприяти становленню й розвитку цієї сутності, розуміючи, що змінити її неможливо.

Таким чином, можемо дійти висновку, що для ефектного розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи засобами інтерактивних методів необхідне формування ефективної взаємодії вчителя та учнів на уроці.

Така взаємодія є складним та багатоплановим процесом, оскільки передбачає задіяння таких механізмів, що впливають на мотивацію вчителя, формують уміння, знання та навички, сприяють реалізації особистісних якостей і здібностей. Аналіз літератури дозволяє умовно розділити педагогічні умови ефективної взаємодії вчителя та учнів на уроці на групи при використанні інтерактивних методів.

До першої групи входять умови, що забезпечують актуалізацію шкільних досягнень учнів. У даному випадку йдеться про те, що при організації освітньої діяльності, слід спиратися на вже наявний в учнів досвід колективних взаємовідносин; особливості регулювання продуктивної діяльності, тобто суб'єктний досвід учнів. Важливе місце в системі педагогічної взаємодії вчителя та учнів відводиться грі. Головне завдання – підхопити прагнення учня до самостійності у взаємодії з учителем, надати взаємодії культурну форму навчального співробітництва, зануливши в навчальний зміст [22].

В якості рекомендованих форм взаємодії вчителя в процесі педагогічної взаємодії доцільно використовувати такі: відвідування шкільної бібліотеки і музею; екскурсії; знайомство й взаємодія учнів з вчителями; виставки творчих виробів і малюнків, зроблених учнями; участь у спільній освітній діяльності, ігрових програмах; бесідах та зустрічах; участь у театралізованій діяльності; спільні свята (День знань, випускний тощо) і спортивні змагання.

До другої групи увійшли умови, що пов'язані з організацією спілкування учнів і їх навчальних взаємин з вчителем. Ці умови включають різні дії, пов'язані з організацією змістовної, рефлексивної взаємодії учнів початкових класів з вчителем, зі збагаченням їх потенціалу міжособистісних відносин. Для зміцнення співпраці учнів початкових класів у навчальній сфері доцільно використовувати такі напрямки [27]:

– етика вербального звернення до учня. Даний прийом збуджує і зміцнює радісне очікування учнів. У словах «давайте подумаємо разом ...», «можливо, зробимо так» закладено участь педагога, в той час, коли в словах «мені цікаво», «я хочу знати» спостерігається авторитарний стиль спілкування педагога з

дітьми, що неприйнятно при організації взаємин співробітництва.

– стимулююче спілкування, яке викликає радість учня – подібний прийом виховує довіру й любов до людей. Притому, що тональність проголошення фраз повинна мати у своєму розпорядженні й бути доброзичливою, що виражає захоплення.

– учні повинні самі задавати тон уроку, бути однодумцями вчителя, усвідомлювати виняткову роль. В цьому й полягає метод залучення дітей до плану уроку.

– довіра учневі – прийом, коли вчитель, зі словами «тільки ти це зможеш зробити», «це дуже важке завдання, тому воно посильне тільки вам, учні» звертається до учнів і тим самим показує, що він довіряє класу. Працюючи в групі, учень вчиться вступати у взаємодію з людьми, враховувати інтереси інших, а не тільки свої, також розуміти співрозмовника, активно висловлюватися й приймати рішення без сторонньої допомоги [38].

Крім того, для розвитку пізнавальної активності і спілкування учнів необхідно застосовувати такі методи й прийоми організації освітньої діяльності, що були визначені у п. 1.2. Ними є: колективна (кооперативна) форма навчальної діяльності, робота у малих групах, мікрофон, мозковий штурм, карусель, броунівський рух, незакінчена пропозиція.

Також здійснений науковий пошук, що обумовив необхідність якісної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, виявив доречним додати такі інтерактивні методи як метод «Вчимося разом», діалог при організації групових дискусій та метод «Сова». Нижче наведемо їх характеристику.

Метод «Вчимося разом», за ним учні об'єднуються у підгрупи не більше 6 осіб, при цьому кожна група отримує одне підзавдання, яке є складовою великої теми. Після роботи окремих груп в цілому й буде досягатися засвоєння всього матеріалу.

Діалог при організації групових дискусій корисний, коли учні працюють в групах по 5-6 чоловік. Обирається підтема з об'ємної/грунтовної теми, далі в малих групах ця підтема розбивається ще на індивідуальні завдання для кожної

людини. Кожен учень так чи інакше вносить в загальну задачу свою роботу. Відбувається робота через діалог, оскільки діалог є одним з найпоширеніших типів спілкування, де найкраще можуть розкритися й проявитися рівноправність взаємопов'язаних суб'єктів навчання. У ході колективного діалогового навчання учні вчаться мислити критично, вирішувати непосильні на перший погляд проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати інші думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях.

Останнім охарактеризуємо метод «Сова», який призначений для засвоєння окремих матеріалів уроку, закріплення теми уроку, здійснення на уроці дослідницької роботи. Використовувати цей метод можна із застосуванням опорного тексту, коли кожна група, працюючи з одним і тим же навчальним текстом, виконує певне завдання [43].

До третьої групи умов, входять умови, що пов'язані з педагогічною діяльністю й професійними якостями вчителя. Дослідники солідарні в розумінні ролі вчителя як особливої і значущою. Роль учителя полягає в підтримці розвитку внутрішніх сил учня, надання йому можливості вибору й прийняття відповідальності за свої дії. Саме від учителя в більшій мірі залежить виховання вмотивованої, самостійної, ініціативної особистості учня, орієнтованої на побудову і реалізацію продуктивних стратегій не тільки своєї життєдіяльності, а й згодом стратегій суспільного розвитку.

Розглянувши умови педагогічної взаємодії, наступним етапом, у межах цього дослідження, визначимо складові моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів із використанням інтерактивних методів навчання. Ними були визначені: цілі, зміст, принципи, інтерактивні технології, інтерактивні методи та тактики їх використання, засоби та форми реалізації, комплексна діагностика ефективності їх застосування, корекція освітнього процесу (див. рис.1.8).

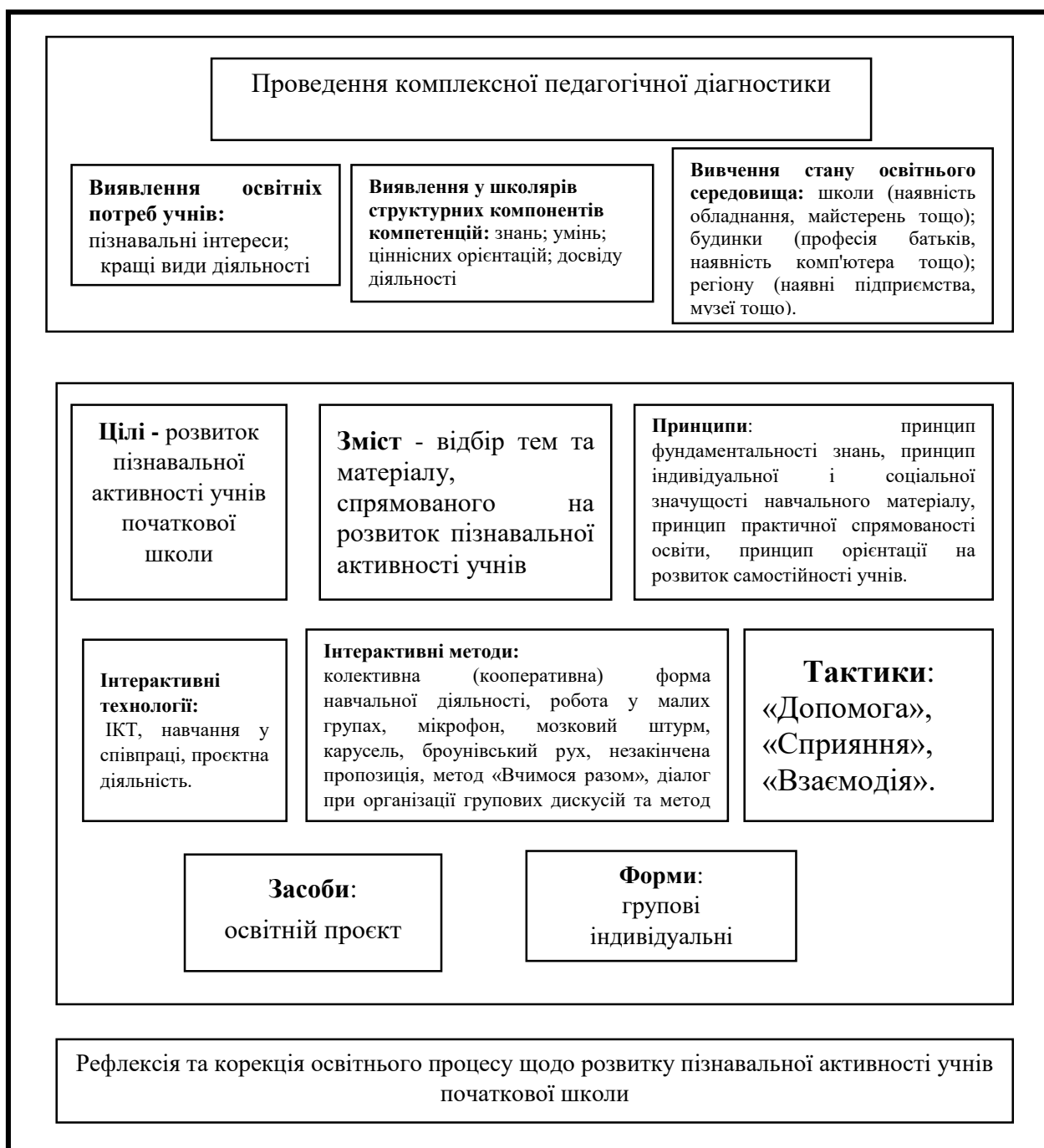

Рис. 1.8. Модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання

Розглянемо кожний з них детальніше. Цілями моделі є розвиток пізнавальної активності учнів початкової школи, вони ж ілюструють і кінцевий результат реалізації моделі.

Слід зазначити, що цілі також мають ураховувати рівень розвитку та наявну освітню базу учнів початкових класів. Щоб виявити рівень зазначених показників, ми пропонуємо, провести комплексну педагогічну діагностику. До неї має бути включено такі показники як: виявлення освітніх потреб учнів, виявлення в учнів початкової школи структурних компонентів компетенцій, вивчення стану освітнього середовища:

Щодо змісту моделі, то він передбачає добір дидактичного матеріалу відповідно до навчального плану та результатів діагностики, спрямованого на розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів.

Відповідно до визначених цілей, слід обґрунтувати систему принципів на яких базується розробка моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів із використанням інтерактивних методів навчання.

У межах розробки моделі, цими принципами були визначені: принцип фундаментальності знань, принцип індивідуальної і соціальної значущості навчального матеріалу, принцип практичної спрямованості освіти, принцип орієнтації на розвиток самостійності учнів.

Розглянемо кожний з них детальніше. Згідно з принципом фундаментальності знань відповідно до якого в учнів необхідно формувати знання, що складають основу світорозуміння, методологія пізнання і дозволяють школяреві вирішувати завдання практичного характеру.

Щодо принципу індивідуальної і соціальної значущості навчального матеріалу, то у відповідності до нього в освітньому процесі слід враховувати індивідуальні освітні потреби і здатності кожного учня і формувати в учнів початкової школи знання, вміння і досвід, які затребувані в реальному житті.

Аналізуючи особливості принципу практичної спрямованості освіти, зазначимо, що оскільки компетенції розвиваються в процесі діяльності учнів початкових класів, необхідно пропонувати школярам різноманітні практичні завдання, що об'єднані спільною метою

Відповідно до принципу орієнтації на розвиток самостійності учнів необхідно певну частину практичних завдань пропонувати школярам для

самостійного творчого виконання.

На основі виділених принципів та здійсненого теоретичного дослідження (див. п.1.2.) було визначено інтерактивні технології, інтерактивні методи та тактики їх використання. Інтерактивними технологіями були визначені: використання інформаційно-комунікаційних технологій, реалізація навчання у співпраці та здійснення проєктної діяльності. Інтерактивні методи, що забезпечать реалізацію попередніх складових моделі були визначені методи: колективна (кооперативна) форма навчальної діяльності, робота у малих групах, мікрофон, мозковий штурм, карусель, броунівський рух, незакінчена пропозиція, метод «Вчимося разом», діалог при організації групових дискусій та метод «Сова». Відповідно ефективними тактиками їх реалізації були визначені: «Допомога», «Сприяння», «Взаємодія».

У п.1.2. було доведено, що найефективнішим **засобом** реалізації моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів із використанням інтерактивних методів навчання є освітній проєкт, за яким реалізуються індивідуальні та групові форми навчання.

Розроблену модель розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів через використання інтерактивних методів проілюстровано на рис. 1.8. Слід зазначити, що розроблена нами модель може використовуватися при навчанні різних предметів початкової школи, проте спираючись на різноплановість інтерактивних методів навчання та визначений основний засіб – освітній проєкт, базою для реалізації пропонованої методики оберемо інтегрований курс НУШ «Я досліджую світ». Також ми розуміємо, що представлена в моделі послідовність структурних компонентів є умовною, й ефективність досягається лише за умов комплексного їх використання

Висновки до розділу 1

У педагогічній практиці пізнавальна активність розглядається як зовнішній стимул процесів виховання і навчання, як засіб активізації пізнавальної діяльності учня, як ефективний інструмент педагога, що дозволяє зробити процес навчання мобільним, строго диференційованим та індивідуальним. Дозволяючи виділити в навчанні саме ті аспекти, що можуть залучити увагу учнів, активізують мислення, забезпечують легкість і міцність їх засвоєння.

При всьому різноманітті процесів, включених в пізнавальний інтерес, вони не ізольовані, і їх наявність є умовою інтелектуально-творчого розвитку особистості. Організуючи освітній процес, важливо розвивати такі процеси, як: здатність до аналізу, синтезу, порівнянню, узагальненню, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розвиток цілеспрямованості, формування дій з планування, розвиток варіативності і гіпотетичності. Все, це в інтеграції і становить основу розвитку пізнавального інтересу учнів до навколишньої дійсності. Підвищена активність дітей направляє їх на пошук виразних засобів, забезпечує відхід від стереотипів, сприяє становленню у дитини позиції активного пізнання, творення, перетворення, отже, спрямовує учня початкової школи на самостійний, творчий пошук рішення проблеми.

Науковий пошук надав можливість визначити, що одним із напрямів розвитку освітнього процесу в ЗЗСО є застосування на заняттях інтерактивних методів та технологій навчання. Зокрема, особливого значення набуває використання на заняттях різноманітних проектних технологій навчання, інформаційно-комунікаційних технологій навчання та їх інтеграція, що широко використовується у НУШ.

Здійснено теоретичний аналіз на основі якого обґрунтовано і розроблена модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання. Що має наступні складові:

цілі :розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів), що ілюструють і результат упровадження моделі; зміст - передбачає добір навчальних тем та дидактичного матеріалу відповідно до навчального плану та результатів діагностики; принципи: до яких увійшли принцип фундаментальності знань, принцип індивідуальної і соціальної значущості навчального матеріалу, принцип практичної спрямованості освіти, принцип орієнтації на розвиток самостійності учнів; інтерактивні технології, а саме ІКТ, навчання у співпраці, проєктна діяльність; інтерактивні методи: колективна (кооперативна) форма навчальної діяльності, робота у малих групах, мікрофон, мозковий штурм, карусель, броунівський рух, незакінчена пропозиція, метод «Вчимося разом», діалог при організації групових дискусій та метод «Сова». та тактики їх використання («Допомога», «Сприяння», «Взаємодія»); а також засоби (освітні проєкти) та форми (індивідуальні та групові) навчання; останнім компонентом до моделі увійшла комплексна діагностика ефективності розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи та корекція освітнього процесу.

Наступним етапом нашого дослідження є експериментальна перевірка ефективності модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання на курсі НУШ «Я досліджую світ».

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

2.1 Критеріально-рівневе оцінювання рівня сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи

З метою перевірки ефективності розробленої нами моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання було проведено педагогічний експеримент на базі КЗ «Солоницівський ліцей № 3» Харківської області Солоницівської селищної ради. У дослідженні взяло участь 54 учня, до експериментальної групи (далі – ЕГ) увійшло 26 учнів 3-А класу, до контрольної групи (далі – КГ) увійшли 28 учнів 3-Б класу.

Дослідна робота проводилась в природних умовах, не порушувалась логіка та перебіг освітнього процесу. Загальна організація й наукове дослідження здійснювались відповідно до вимог, що висувалися до педагогічного експерименту:

- обґрунтувати критерії та рівні розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів;
- визначити діагностичний інструментарій;
- зафіксувати динаміку доцільності застосування інтерактивних методів навчання для розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

Під час дослідження використовувались наступні методи дослідження:

- аналіз нормативно-правових документів в галузі освіти, наукової, навчально-методичної літератури для порівняння та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення поняттєвого апарату; синтез та

узагальнення матеріалу, його систематизація для теоретико-методологічного обґрунтування значущості елементів інтерактивного навчання в початковій школі; систематизація та узагальнення перспективного педагогічного досвіду для проведення діагностики доцільності застосування інтерактивних методів навчання для розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів;

- педагогічне спостереження для додаткової перевірки даних, збір фактичного матеріалу в процесі дослідження;
- опитування (бесіди) із метою визначення вихідного рівня розвитку учнів;
- статистичні методи для обробки отриманих результатів.

Наступним етапом було розроблено програму реалізації експериментальної роботи, що включала такі етапи:

1. Констатувальний на якому необхідно було виявити існуючий рівень навчальних досягнень учнів рівень розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи;
2. Формувальний – практична реалізація розробленої моделі;
3. Контрольний, що передбачав проведення повторної діагностики рівня навчальних досягнень учнів та рівня розвитку їх пізнавальної активності.

За логікою цього дослідження для виконання першого завдання педагогічного експерименту визначимо рівні розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи. Ми зупинилися на низькому, середньому та високому рівнях. Надамо характеристику кожного з визначених рівнів.

Високий рівень передбачає, що учні початкової школи самостійно здійснює спрямований пошук інформації, обробляє її і використовує; самостійно проводить аналіз об'єктів; самостійно вибирає критерії для класифікації об'єктів; з легкістю встановлює причинно-наслідкові зв'язки; самостійно справляється зі знаково-символічним моделюванням; самостійно здійснює контроль над процесом і результатом своєї діяльності; самостійно формулює проблему і знаходить способи її рішення.

Характеризуючи середній рівень зазначимо, що учень початкової школи здійснює спрямований пошук інформації, обробляє її і використовує, але за допомогою вчителя; проводить аналіз об'єктів, але інколи допускає помилки; припускається помилок при виборі критеріїв для класифікації об'єктів, або вірно вибирає критерії, але допускає помилки при класифікації; встановлює причинно-наслідкові зв'язки за допомогою вчителя; припускається помилок в знаково-символічному моделюванні, або потребує допомоги вчителя; контроль над процесом і результатом діяльності здійснюється за допомогою вчителя; формулює проблему проекту і знаходить способи її вирішення за допомогою вчителя.

Низький рівень передбачає, що учень початкової школи не проявляє інтересу до пошуку інформації, потребує контролю вчителя; припускається помилок при аналізі об'єктів, потребує допомоги вчителя; не може самостійно вибрати критерії для класифікації об'єктів; не може встановити причинно-наслідкові зв'язки, потребує допомоги вчителя; не справляється зі знаково-символічним моделюванням, потребує допомоги і контроль вчителя; процес і результати діяльності не цікавлять учня, вчитель здійснює контроль; формулює проблему проекту і знаходить способи її вирішення тільки за допомогою та під контролем вчителя.

На основі виділених рівнів розвитку знань учнів початкової школи нами було визначено діагностичний інструментарій для виявлення рівня розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи за курсом «Я досліджую світ». За цих умов педагогічний інструментарій включив в себе Методику дослідження словесно-логічного мислення, засновану на тесті структури інтелекту (Додаток А) та методику «Таємний лист» (див. Додаток Б). Розглянемо кожну із них більш детально.

Методика дослідження словесно-логічного мислення (Додаток А) містить 4 субтести, що складаються з 40 вербальних завдань (по 10 завдань у кожному). Зазначимо, що у межах нашого дослідження, завдання були підібрані з урахуванням програмного матеріалу початкових класів за інтегрованим курсом

«Я досліджую світ».

Відповідно 1 субтест має визначити рівень, тобто сформованість умінь учень початкової школи відрізнати суттєві ознаки від несуттєвих.

2 субтест має на меті визначення рівня розвитку логічного мислення, тобто здатності до абстрагування. Цей субтест вміщував питання по типу знайди зайве.

3 субтест передбачав перевірку здатності учнів початкової школи робити «умовивід» (за рішенням аналогій). Сутність субтесту була у встановленні умовиводу, який учень початкової школи мав сформулювати на основі понять, що були взяті з курсу «Я досліджую світ».

Останній 4 субтест був направлений на визначення рівня сформованості узагальнюючих понять (узагальнення), діагностика вміння узагальнювати (учень повинен назвати поняття з курсу навколишнього світу, що об'єднує два слова, які входять в кожне завдання субтесту).

Для опрацювання отриманих результатів була використана бальна система. Оцінка в балах за кожним завданням тестування виводиться шляхом складання всіх правильних відповідей по кожному із субтестів.

Загальний бал необхідно порівняти з максимально можливим балом за увесь тест (40 балів – 40 завдань), і відповідно до нього встановити рівень розвитку словесно-логічного мислення учнів початкової школи у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Отже, критеріями виявлення рівня пізнавальної активності учнів початкової школи за цією методикою можемо визначити: обізнаність, логічність мислення, вміння робити умовивід та узагальнення.

Результати констатувального етапу експерименту за всіма субтестами цієї методики, дозволили дійти висновку, що серед учнів ЕГ високий рівень виявляють ті учні, які самостійно обирають та вирішують поставлені проблемні завдання. Такий рівень виявили 2 учня (7,7%). Середній рівень, виявили учні, що вирішують завдання з незначною допомогою вчителя. Такий рівень виявила більш ніж третина учнів – 11 осіб (42,3%). Про низький рівень свідчить

довільний, непередуманий вибір відповідей. Цей рівень наявний у половині учнів (50%). У КГ відповідно: високий рівень обізнаності в основних поняттях курсу «Я досліджую світ» спостерігається у 4 учнів, що становить 14,3%, середній – у 14 осіб, що становить 50%, а низький – у 10 осіб, що становить 35,7%. Узагальнені дані за методикою дослідження словесно-логічного мислення наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Результати констатувального етапу експерименту за методикою дослідження словесно-логічного мислення

Групи Рівень	Контрольна група		Експериментальна група	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
Високий	4	14,3	2	7,7
Середній	14	50	11	42,3
Низький	10	35,7	13	50

За результатами проведеного дослідження було виявлено, що в ЕГ високий рівень словесно-логічного мислення на 6,6% нижче, ніж у контрольній групі, відповідно середній рівень в ЕГ на 7,7% нижче, ніж у контрольній групі, натомість як низький рівень в експериментальній групі на 14,3% вище, ніж у контрольній групі.

Ці результати відображено на рис. 2.1.

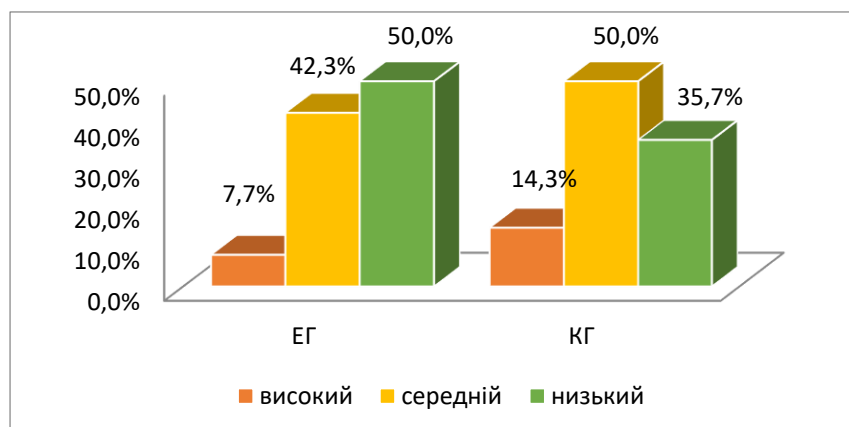

Рис. 2.1. Діаграма рівневого розподілу даних констатувального етапу експерименту за методикою дослідження словесно-логічного мислення

Ще однією методикою діагностики рівня пізнавальної активності учнів початкової школи нами була використана *методика «Таємний лист»* (див. Додаток Б).

Як підсумок уроку з курсу «Я досліджую світ» учням пропонувалося зробити розшифровку листа. Зазначимо, що зміст може бути абсолютно різноманітним: абстрактним або прив'язаним до теми уроку; невеликим за обсягом – 4-5 пропозицій і підпис. Шифром виступає система відповідності букв алфавіту і цифр. Вчитель надає приклад виконання завдань розшифровуючи перше слово. Далі учні мають самостійно дізнаватися зміст листа.

Рівень сформованості пізнавальної активності за цією методикою характеризуються наступним чином: за високий рівень пізнавальної активності учні початкової школи дізналися зміст листа цілком розшифрувавши його. Середній рівень визначав, що учень початкової школи зрозумів зміст листа проте розшифрував лист неповністю. За низьким рівнем учням початкової школи не вдалося здійснити розшифровку.

Результати констатувальної діагностики за цією методикою виявили, що в КГ на високому рівні сформованості пізнавальної активності визначено 2 учні (7,1%); 8 учнів (28,6%) - на середньому рівні та 18 учнів (64,3%) - на низькому рівні.

Результати ЕГ дещо різняться від КГ, так на високому рівні сформованості пізнавальної активності - 1 учень (3,8 %); на середньому рівні - 6 учнів (23,1 %); і відповідно 19 учень (73,1%) - на низькому рівні. Дані показники представлені в таблиці 2.2

Таблиця 2.2.

Результати констатувального етапу експерименту за
методикою «Таємний лист»

Групи Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
	Чол.	%	Чол.	%
Високий рівень	2	7,1%	1	3,8%
Середній рівень	8	28,6%	6	23,1%
Низький рівень	18	64,3%	19	73,1%

За результатами проведеної діагностики за цією методикою було виявлено, що в ЕГ високий рівень пізнавальної активності на 3,3% нижче, ніж у контрольній групі; середній рівень пізнавальної активності в експериментальній групі на 5,5% нижче, ніж у контрольній групі; і зрозумілим стає, що низький рівень пізнавальної активності в ЕГ на 8,8% вище, ніж у контрольній групі.

Проілюструємо отримані результати рівня сформованості пізнавальної активності на констатувальному етапі експерименту на рис. 2.2.

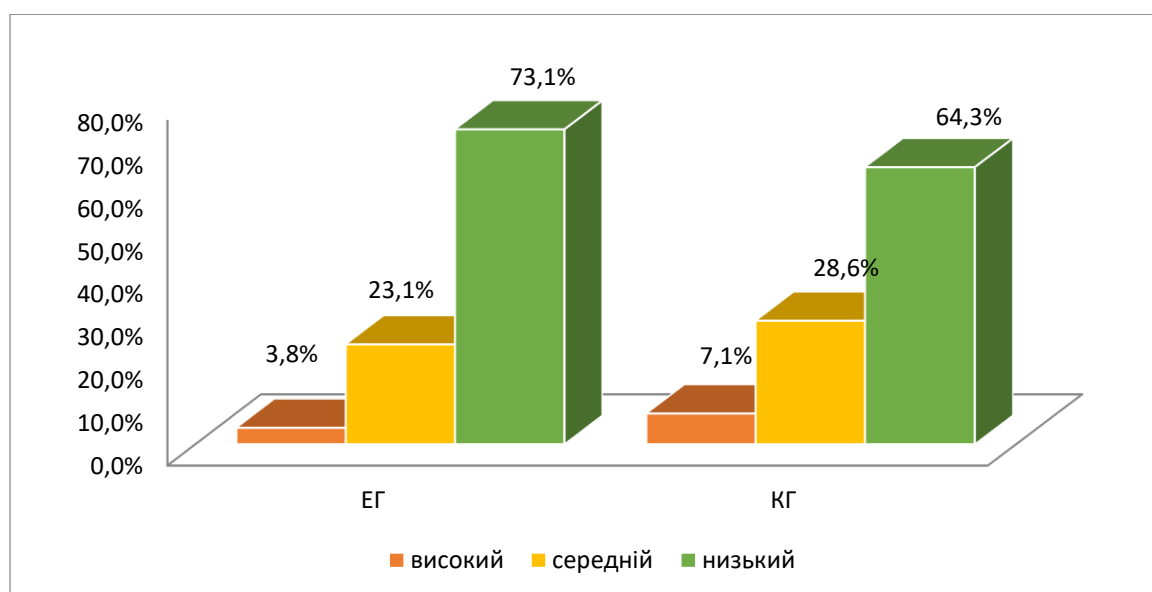

Рис. 2.2. Діаграма рівневого розподілу даних констатувального етапу експерименту за методикою «Таємний лист»

За результатами проведених методик дослідження був виведений середній показник рівнів розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи на базі інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Дані показники представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Середній показник розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів на констатувальному етапі експерименту

Рівні	Сформованість словесно логічного мислення		Сформованість пізнавальної активності		Середній показник результатів рівня розвитку знань	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий рівень	14,3%	7,7%	7,1%	3,8%	10,7%	5,8%
Середній рівень	50%	42,3%	28,6%	23,1%	39,3%	32,7%
Низький рівень	35,7%	50%	64,3%	73,1%	50%	61,6%

Середній показник результатів сформованості навчальних досягнень учнів початкової школи на констатувальному етапі експерименту представлений на рис. 2.3.

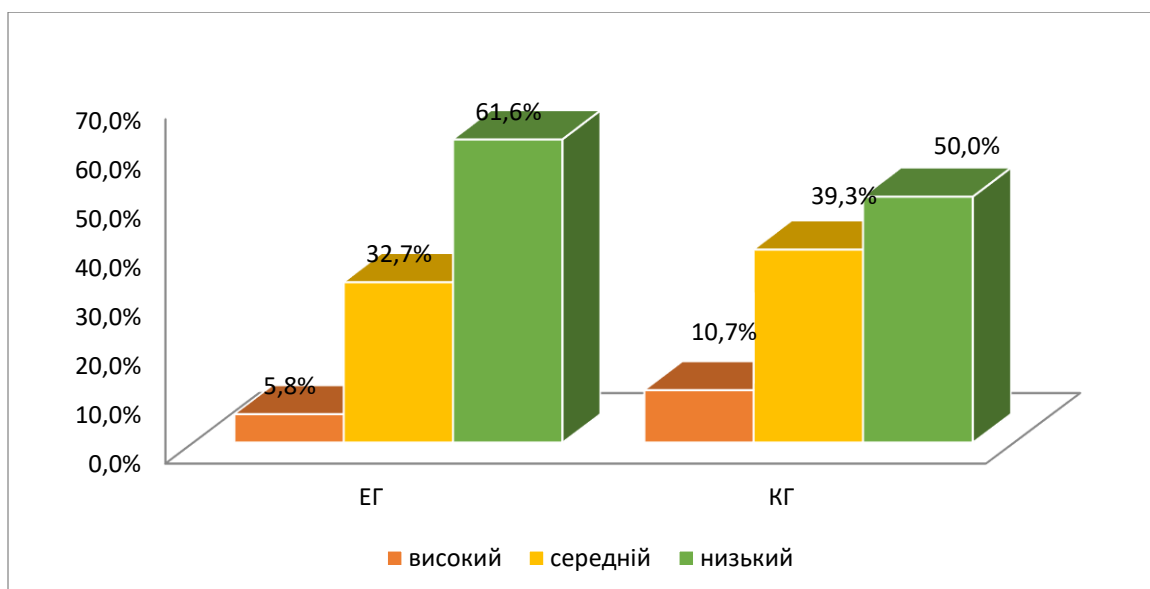

Рис. 2.3. Середній показник результатів розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи на констатувальному етапі експерименту

За результатами середнього показника було виявлено, що в експериментальній групі високий рівень навчальних досягнень учнів початкової школи на 4,9% нижче, ніж у контрольній групі; середній рівень навчальних досягнень учнів початкової школи у ЕГ – 32,7%, а у контрольній – 39,3%; низький рівень в ЕГ на 11,6% нижче, ніж у контрольній групі.

У підсумку можемо зазначити, що переважно КГ та ЕГ мають низький та середні рівні розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

Далі, у відповідності до завдань дослідження, необхідно реалізувати упровадження моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання.

2.2 Упровадження моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання

Метою формувального етапу експерименту було визначено реалізацію моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання у межах інтегрованого курсу Нової української школи «Я досліджую світ».

Зрозуміло, що ефективність визначених складових моделі (див. п.1.3) підвищиться за умов реалізації певних педагогічних умов застосування інтерактивних методів навчання на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі, а саме: активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу; забезпечення емоційного контакту між вчителем і учнями, створення довірливої атмосфери; створення ситуації успіху; надання переваги наочному способу створення проблемних ситуацій.

Далі опишемо їх детальніше. Для реалізації першої умови – *активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу з використанням інтерактивних методів на уроках* у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ», відповідно до визначених, форм, методів та засобів реалізації моделі, ми долучили учнів до створення освітнього проєкту. У відповідності до цієї умови під час проведення проєктної діяльності необхідно було створювати проблемні ситуації таким чином, щоб учні отримували якомога більше позитивних вражень, емоцій і почуттів (див. п.1.3).

Так, у межах реалізації проєктної діяльності учням 3А класу було запропоновано реалізацію освітнього проєкту «Будь здоровим». Цей проєкт включав в себе три підпроєкти: «Якісне і корисне харчування», «Проблеми харчування. Визначення складу, терміну придатності та умов зберігання харчових продуктів за їх маркуванням», «Що таке вітаміни?».

Запропоновані теми були розглянуті учнями у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ», проєктна робота не викликала особливої складності. У

кожному проєкті учні початкової школи виділили проблемну ситуацію і представили способи її вирішення шляхом виконання творчих завдань. Так, наприклад, у проєкті «Якісне і корисне харчування» проблемна ситуація постала в формі питання «Чи можливе здорове харчування за сучасних умов харчування?». Проблемна ситуація в проєкті «Проблеми харчування» була сформульована таким чином: «Сучасні технології виробництва продуктів – за чи проти здоров'я?». Проблемна ситуація в проєкті «Що таке вітаміни?» була сформульована таким чином: «Чи впливає якість харчування на якість життя? Визначити продукт-чемпіон з вмісту вітамінів».

Стислий опис здійсненої роботи над проєктом надано нижче.

Проєкт «Якісне і корисне харчування» (див. Додаток В).

Етапи реалізації проєкту.

Підготовчий - визначення теми і мети проєкту.

Мета: сформувати в учнів знання про основні групи харчування; створити ситуацію «глибокого занурення» в тему; навчити правил харчування; стимулювати розвиток ініціативності, самостійності, прагнення самовдосконалюватися; сприяти розвитку творчої активності, навичок самоосвітньої діяльності; формуванню ключових компетентностей учнів; вчити цінувати життя і здоров'я; ознайомити з народними традиціями харчування, правилами харчування.

Завдання - Знайти відповіді на наступні питання (Чи можливе здорове харчування в сучасних умовах? Які їжу ми вживаємо? Які правила харчування? Народні традиції харчування? (Виготовити плакат про здорове харчування);

Планування. Роботу було вирішено представити в формі демонстраційних матеріалів з розроблюваної теми, а також усної доповіді, для якої використати мережу «Інтернет»;

Дослідження. На уроці учнеї досліджують актуальні проблеми «Якісне і корисне харчування» учням потрібно було самостійно знайти проблемну ситуацію на сторінці підручника. У ході виконання завдання вони збирали необхідну інформацію по темі проєкту, обговорювали хід виконання проєкту.

Після виконання завдання проводилася робота по підготовці демонстраційного матеріалу, велося обговорення з проблеми дослідження;

Висновки. На етапі аналізу інформації та формулювання висновків робився акцент на формування пізнавальних умінь. Учні за допомогою вчителя аналізували свою роботу, перевіряли виконання рішень проблеми проєкту. Учні готувалися до публічного захисту свого дослідження за кожною підтемою проєкту, тобто учні експериментального класу висвітлювали проблемну ситуацію і доводили ефективність способів її вирішення. Демонстрація наочних матеріалів по темі проєкту супроводжувалася усною доповіддю.

Далі надамо стислий опис освітнього проєкту «Проблеми харчування» (див. Додаток Г).

Відповідно до характеристики кожного етапу проєкту: *підготовка передбачала* визначення теми і мети проєкту.

Мета: ознайомити з причинами харчових отруєнь; навчити визначати склад, термін придатності та умови зберігання харчових продуктів за їх маркуванням; обирати якісні та корисні продукти харчування; розвивати креативне мислення, увагу, мовлення; формувати підприємницькі, соціальні, комунікативні компетенції та компетенції продуктивної творчої діяльності;

Завдання:

Провести дослідження з цих питань («Сучасні технології виробництва продуктів – за чи проти здоров'я?»);

Виконати творче завдання (Створити інформаційний буклет);

Планування. Формою звіту про хід виконання проєкту з поясненням отриманих результатів став усний звіт на основі інформаційного пошуку в підручнику чи посібнику з демонстрацією матеріалів;

Дослідження. В ході дослідницької роботи над проєктом «Проблеми харчування» учні отримали завдання розглянути запропоновану ілюстрацію, назвати проблемну ситуацію, представлену на ілюстрації, і запропонувати способи вирішення проблеми. Після виконання завдання проводилася робота з підготовки демонстраційного матеріалу, проводився збір необхідної

інформації. Велосся обговорення ходу виконання проєкту;

Висновки. За допомогою вчителя учнів початкової школи виконували аналіз своєї роботи і перевіряли способи вирішення проблем, заявлених у проєкті. Активно велася підготовка до публічного захисту роботи. У ході вирішення завдань формувалися пізнавальні вміння учнів початкової школи, вони висвітлювали проблемні ситуації і доводили ефективність способів її вирішення. Демонстрація наочних матеріалів з теми проєкту супроводжувалася усною доповіддю.

Щодо Проект «Що таке вітаміни?» (див. Додаток Д), то відповідно до його етапів учні початкової школи на *підготовчому етапі* . визначали тему і мету проєкту.

Мета: поглибити знання про вітаміни і мікроелементи, їх вплив на здоров'я, довести перевагу натуральних продуктів, розширити уявлення про правила вживання їжі та продукти харчування; виховувати навички культури і гігієни правильного харчування, бережливого ставлення до власного здоров'я; формувати мотиваційну установку на споживання корисної їжі.

Завдання: вирішити проблемні ситуації: Чи впливає якість харчування на якість життя? Визначити продукт-чемпіон з вмісту вітамінів». 2) Виконати творче завдання (Створити кросворд по своїй темі і розробити ідею реклами для одного з корисних продуктів харчування для учнів початкової школи);

Планування. Методи і прийоми роботи над проєктом: робота з підручником; спостереження, збір інформації в мережі Інтернет, творча трудова діяльність «Зроби сам: реклама для учнів початкової школи». Звітом про виконану роботу була обрана усна доповідь в супроводі демонстраційних матеріалів, що включали фотозвіт, відеозвіт, наочний матеріал про свою рекламну кампанію користі вітамінів;

Дослідження. Після проведення заняття учні за допомогою вчителя приступили до збору інформації, якої бракувало і підготовці демонстраційного матеріалу. В ході обговорення проєкту була розроблена оптимальна форма представлення підсумків роботи;

Формулювання висновків. На цьому етапі учні аналізували результати проведеної роботи, узагальнювали і систематизували інформацію. Готувалися до захисту проекту на класному заході. В ході вирішення завдань велася робота з формування пізнавальних вмінь.

Підбиваючи підсумки зазначимо, що проєктна робота була спрямована на формування вміння знаходження проблеми і способи їх вирішення, вибір серед існуючих найбільш ефективних способів вирішення. При роботі над проєктами учні демонстрували вміння в зборі та обробці інформації, структуруванні знань, виборі критеріїв для порівняння і класифікації об'єктів, а також у складанні плану виступу. Найбільш важливими в проєктній роботі стали вміння контролювати процес і результат своєї діяльності.

Наступну педагогічну умову *забезпечення емоційного контакту між педагогом і учнями, створення довірливої атмосфери під час залучення інтерактивних методів навчання на уроках* у межах реалізації проєкту шляхом формулювання порад та рекомендацій вчителям, щодо підтримки дисципліни в класі під час залучення інтерактивних методів (див. Додаток Е). Важливість реалізації даних порад та рекомендацій несе за мету формування в учнів початкової школи відчуття безпеки та психологічного комфорту під час проблемного навчання, що слугує підґрунтям для успішного здійснення навчальної діяльності на уроках у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Під час застосування на практиці порад та рекомендацій вчителям, щодо підтримки дисципліни в класі при залученні інтерактивних методів навчання дозволяє створити умови для емоційно-психологічного розкріпачення учнів та встановлення своєрідного емоційного «місточка» між ними та вчителями. На уроках ми ставили за мету уникати звертання до учнів на підвищених інтонаціях і в наказовому тоні.

Третьою умовою стало *надання переваги наочному способу створення проблемних ситуацій із використанням інтерактивних методів навчання.* Наочний спосіб створення проблемних ситуацій ми реалізовували шляхом підбору та реалізації такого типу проблемних ситуацій, які можна застосувати

або продемонструвати в реальному житті учнів.

Проте, важливими критеріями добору такого навчального матеріалу, що доцільно засвоювати в процесі пошукової діяльності учнів початкової школи, є:

- зв'язок нового з раніше засвоєним матеріалом;
- можливість логічного членування навчального матеріалу на чіткі кроки та елементарні завдання;
- наявність протиріччя між опорними і новими знаннями;
- готовність школярів до участі і в пошуковій діяльності.

Враховуючи вище вказані вимоги, нами були розроблені проблемні ситуації, що використовувалися на різних етапах реалізації проєктів у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3 класі. Певні теми ми реалізовували здійснюючи безпосередні навчальні екскурсії вулицями міста, це і було практично реалізовано через застосування наочного способу створення проблемних ситуацій (див. Додаток Ж)

У підсумку зазначимо, що використання проблемних ситуацій на уроках «Я досліджую світ» в 3 класі не лише сприяло розвитку розумових сил учнів, а й великому інтересу до навчання.

Четвертою і останньою педагогічною умовою було визначено необхідність *створення ситуації успіху з метою формування у дітей власної гідності та самоповаги, усвідомлення індивідуальної значущості себе та інших*. При реалізації розробленої нами моделі дану педагогічну умову було виявлено в застосуванні диференційованого навчання під час створення проблемних ситуацій на уроках у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ», ми враховували, що на практиці вчителі більше уваги приділяють учням, що мають досить високий рівень розвиненості здібностей і задатків. Так як, педагогу набагато легше і простіше задіяти у проблемному навчанні розвинених учнів. Учні ж, що мають середній або низький рівень дуже часто залишаються поза належною увагою вчителя. Брак і обмеженість часу на підготовку учнів до чергового уроку із застосуванням проблемних ситуацій підносить здібних і повністю нівелює посередніх.

Реалізацію диференційованого підходу здійснювали шляхом зростання складності завдань та регулювання кількості додаткової інформації. Наведемо приклади, реалізації диференційованого підходу під час виконання практичної роботи над проблемними ситуаціями на уроках «Я досліджую світ» з різним рівнем роздаткового матеріалу (роздатковий матеріал містив розширену інструкцію/підказки щодо вирішення проблемної ситуації чи звужений матеріал, без підказок та без інструкції до вирішення проблемної ситуації).

Завдання для учнів 1 групи. Запропонуйте конструкцію вирішення проблемної ситуації....., використавши метод аналізу. Для учнів цієї групи вчитель пропонував такий роздатковий матеріал: послідовність виконання роботи: а) обрати типові вибори та виділити у них декілька структурних ознак; б) за кожною ознакою скласти список можливих конкретних варіантів та альтернатив; в) записати ознаки у формі таблиці; г) виконати поєднання різноманітних варіантів ознак; д) обрати оптимальний варіант.

Завдання для учнів 2 групи. Запропонуйте (з використанням методу аналізу) конструкцію вирішення проблемної ситуації..... У якості додаткової інформації використовувався роздатковий матеріал – послідовність виконання роботи, приклад (незавершеного) виконання роботи.

Завдання для учнів 3 групи. Запропонуйте, використовуючи метод аналізу проблемної ситуації. Роздатковий матеріал – послідовність виконання роботи.

Завдання для учнів 4 групи: Запропонуйте завдання з використанням методу морфологічного аналізу. Роздатковий матеріал не пропонувався.

Під час вступного інструктажу вчитель пояснював для всіх учнів класу умову завдання та послідовність його виконання. І лише після цього для учнів кожної групи надавав завдання відповідного рівня складності.

Загалом можна зазначити, що індивідуальний підхід до учнів у процесі виконання ними проблемних завдань здійснювався шляхом збільшення (зменшення) додаткової інформації. За необхідності, коли в учнів виникали питання під час виконання ними проблемної ситуації, вчитель проводив поточний інструктаж.

Для оцінювання навчальних досягнень учнів учитель пропонував їм завдання відповідних рівнів складності: для учнів 1 групи – завдання 1-го рівня складності (завдання на розпізнавання, розрізнення, класифікацію та впорядкування); для учнів 2 групи – завдання 2-го рівня складності (завдання на відтворення та застосування знань); для учнів 3 групи – завдання 3-го рівня складності (нетипові завдання, що потребували евристичних нестандартних дій); для учнів 4 групи – завдання 4-го рівня складності (проблемні завдання, творчі завдання).

Таким чином, в ході роботи над реалізацією моделі розвитку пізнавальної активності із використанням інтерактивних методів навчання в учнів початкової школи сформувалося вміння не тільки щодо створення проблемних ситуацій, а й їх вирішення, опрацювання та доведення отриманих результатів, що сприяло загальному розвитку пізнавальних умінь та навичок.

За логікою дослідження наступним його етапом необхідно здійснити повторну діагностику рівня розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

2.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження

Після реалізації упровадження моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання було здійснено повторну діагностику рівня розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів за визначеними в п.2.1 діагностичним інструментарієм.

Аналіз результатів дослідження за методикою дослідження словесно-логічного мислення (додаток А) показав наступне: в КГ на високому рівні – 4 учнів (14,3%); на середньому рівні – 16 учнів (57,2%), на низькому рівні – 8 учні (28,5%). В ЕГ учнів початкової школи на високому рівні – 8 учнів (30,8%); на середньому рівні – 13 учнів (50%); на низькому – 5 учнів (19,2%).

Порівняльні результати рівня сформованості словесно логічного мислення школярів наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Порівняльні результати за методикою дослідження словесно-логічного мислення на контрольному етапі експерименту

Групи Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Констатувальний етап		Контрольний етап		Констатувальний етап		Контрольний етап	
	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Високий рівень	4	14,3%	4	14,3%	2	7,7%	8	30,8%
Середній рівень	14	50%	16	57,2%	11	42,3%	13	50%
Низький рівень	10	35,7%	8	28,5%	13	50%	5	19,2%

На основі результатів дослідження на контрольному етапі експерименту можна зробити висновок, що в контрольній групі високий рівень сформованості словесно-логічного мислення учнів початкової школи залишився без змін, середній рівень підвищився лише на 7,2%, а низький, відповідно, зменшився на 7,2%. Щодо ЕГ, то тут результати виявилися більш суттєвими, а саме високий рівень сформованості словесно-логічного мислення учнів початкової школи підвищився на 23,1%, середній рівень підвищився на 7,7%, а низький рівень зменшився на 30,8%.

Отримані результати проілюстровано на рис. 2.4.

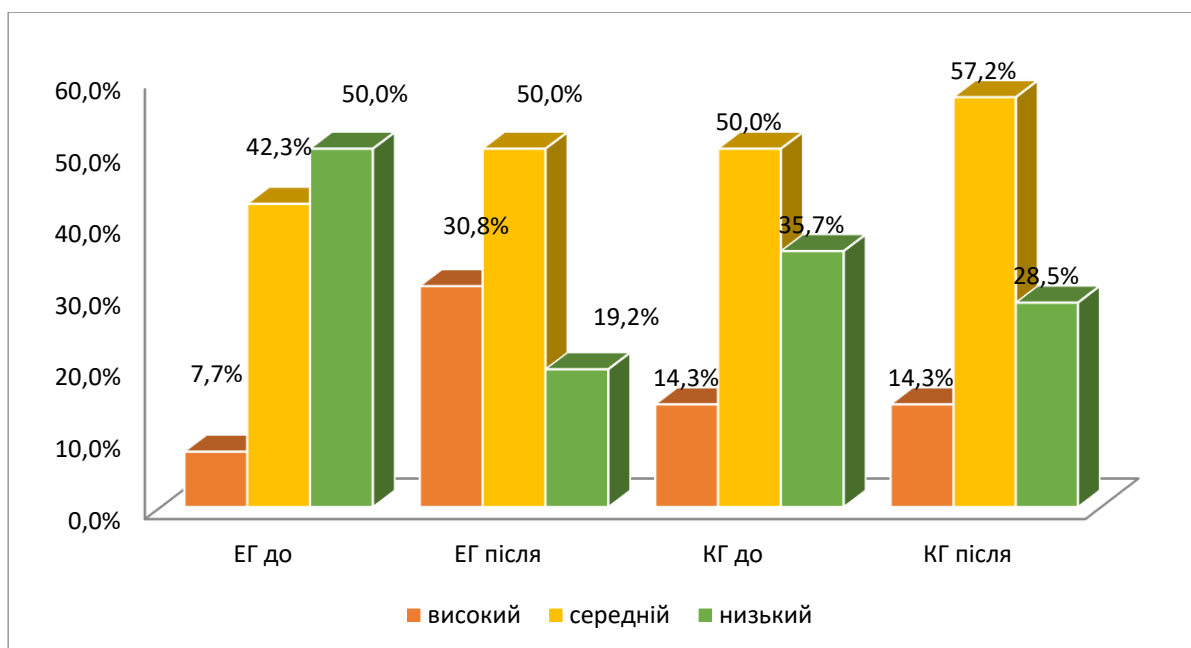

Рис. 2.4. Діаграма рівневого розподілу порівняльних результатів даних ЕГ та КГ за методикою словесно-логічного мислення до та після формувального експерименту

Аналіз результатів дослідження за методикою «Таємничий лист» (див. Додаток Б) показав наступне: в контрольній групі на високому рівні 4 учні – (14,3%); на середньому рівні – 11 учнів (39,3%), на низькому рівні 13 учнів – (46,4%). В експериментальній групі учнів початкової школи на високому рівні – 6 учнів (23,1%); на середньому рівні – 11 учнів (42,3%); на низькому – 9 учнів (34,6%). Дані по загальним показникам рівня сформованості пізнавальної активності в контрольній та експериментальній групах представлені в таблиці 2.5

Таблиця 2.5

Порівняльні результати рівня сформованості пізнавальної активності за методикою «Таємничий лист» на контрольному етапі експерименту

Групи	Контрольна група				Експериментальна група			
	Констатувальний етап		Контрольний етап		Констатувальний етап		Контрольний етап	
	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Високий рівень	2	7,1%	4	14,3%	1	3,8%	6	23,1%
Середній рівень	8	28,6%	11	39,3%	6	23,1%	11	42,3%
Низький рівень	18	64,3%	13	46,4%	19	73,1%	9	34,6%

На основі результатів спостереження на контрольному етапі експерименту можна зробити висновок, що в КГ високий рівень сформованості пізнавальної активності підвищився на 7,2%, середній рівень підвищився на 10,7%, низький рівень знизився на 17,9%. В експериментальній групі високий рівень сформованості пізнавальної активності підвищився на 19,3%, середній рівень підвищився на 19,2% низький рівень знизився на 38,5%. Отримані результати проілюстровані на рис. 2.5

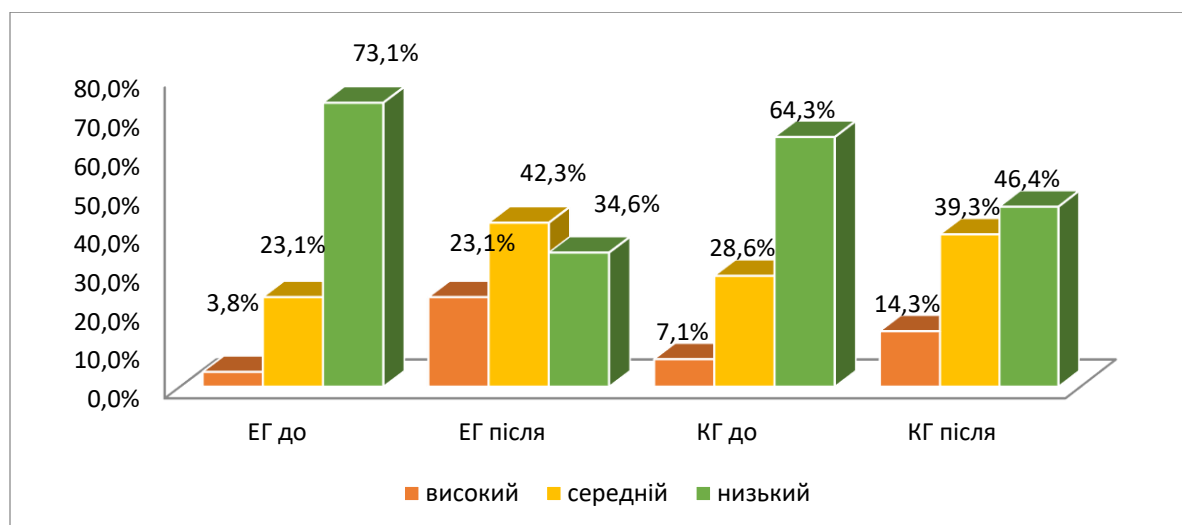

Рис. 2.5. Діаграма рівневого розподілу порівняльних результатів даних ЕГ та КГ за методикою «Таємничий лист» до та після формувального експерименту

За результатами проведених методик дослідження на контрольному етапі експерименту був виведений середній показник рівня сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Дані показники представлені в таблиці 2.6

Таблиця 2.6

**Порівняльні результати середнього показника сформованості
пізнавальної активності учнів початкової школи на контрольному етапі
експерименту**

Групи Рівні	контрольна група		експериментальна група	
	Констатуючий етап	контрольний етап	Констатуючий етап	контрольний етап
	%	%	%	%
Високий рівень	10,7%	10,7	5,8%	13,4
Середній рівень	39,3%	33,9	32,7%	32,7
Низький рівень	50%	55,4	61,6%	53,9

За результатами середнього показника виявлено, що в контрольній групі високий рівень сформованості знань учнів початкової школи залишився без змін, середній рівень підвищився лише на 5,4%, низький рівень збільшився на 5,4%. В експериментальній групі високий рівень сформованості знань учнів початкової школи підвищився на 7,6%, середній рівень лишився без змін, натомість як низький рівень знизився на 7,7%. Наочно результати проілюстровано на рис. 2.6.

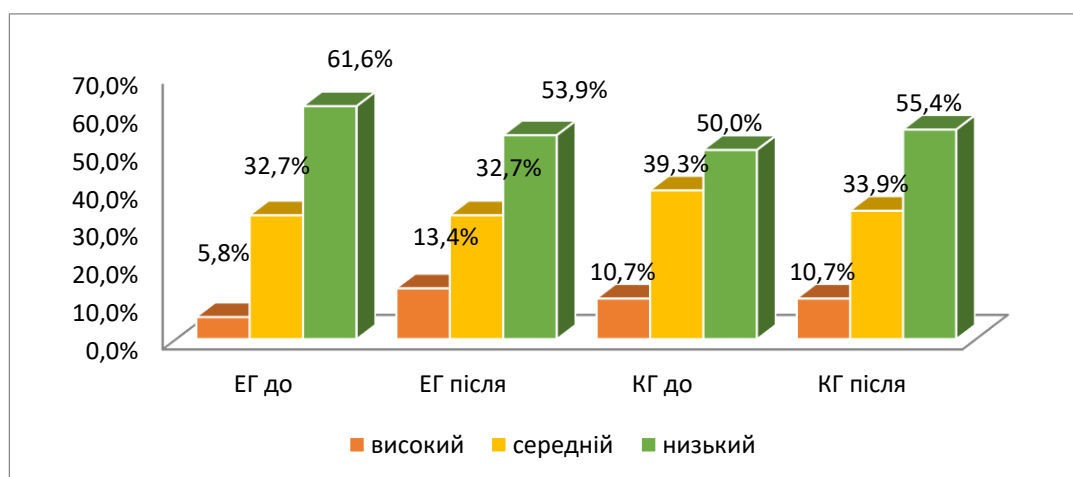

Рис. 2.6. Середній показник результатів розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи на контрольному етапі

Отже, на основі результатів педагогічного експерименту можна зробити висновок, що реалізація інтерактивних методів навчання для розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи у межах розробленої нами моделі впливає на рівень якості оволодіння учнями початкової школи навчальним матеріалом і забезпечення можливостей його раціонального використання в нових умовах діяльності; рівень сформованості пізнавальних потреб, інтересів учнів, бажання вчитися. Загалом в експериментальній групі: низький рівень знизився на 7,7%, а високий рівень підвищився на 7,6%.

Отже, можемо дійти висновку, що розроблена нами модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання та її реалізація у межах визначених нами педагогічних умов є ефективною для розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

Висновки до розділу 2

З метою перевірки ефективності розробленої нами моделі розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання було проведено педагогічний експеримент базі КЗ «Солоницівський ліцей № 3» Харківської області Солоницівської селищної ради. У дослідженні взяло участь 54 учня, до експериментальної групи (далі – ЕГ) увійшло 26 учнів 3-А класу, до контрольної групи (далі – КГ) увійшли 28 учнів 3-Б класу.

Дослідна робота проводилась в природних умовах, не порушувалась логіка та перебіг освітнього процесу. Педагогічний експеримент було здійснено в три етапи: перший етап (констатувальний), другий етап (формувальний), третій етап (контрольний).

На першому етапі було визначено діагностичний інструментарій

педагогічного експерименту - методику дослідження словесно-логічного мислення, засновану на тесті структури інтелекту, що містить 4 субтести, що складаються з 40 вербальних завдань (по 10 завдань у кожному) та методику «Таємний лист» (учням пропонувалося зробити розшифровку листа., зміст може бути абсолютно різноманітним: абстрактним або прив'язаним до теми уроку; невеликим за обсягом). Та відповідно до них визначено рівні розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи – високий, середній та низький рівні.

За результатами констатувального етапу було виявлено, що в експериментальній групі високий рівень навчальних досягнень учнів початкової школи на 4,9% нижче, ніж у контрольній групі; середній рівень у ЕГ – 32,7%, а у контрольній – 39,3%; низький рівень в ЕГ на 11,6% нижче, ніж у контрольній групі.

Розроблену нами модель було впроваджено у курс «Я досліджую світ» через визначений засіб – освітні проєкта та визначено педагогічні умови її реалізації, а саме: активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу; забезпечення емоційного контакту між вчителем і учнями, створення довірливої атмосфери; створення ситуації успіху; надання переваги наочному способу створення проблемних ситуацій.

Після упровадження моделі було здійснено повторну діагностику рівня розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів. За результатами середнього показника виявлено, що в експериментальній групі високий рівень сформованості знань учнів початкової школи підвищився на 7,6%, середній рівень лишився без змін, натомість як низький рівень знизився на 7,7%.

Отже, можемо дійти висновку, що розроблена нами модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання та її реалізація у межах визначених нами педагогічних умов є ефективною для розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та практично вирішено проблему впровадження інтерактивних методів навчання для розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів, що знайшло своє відображення в теоретико-методологічному обґрунтуванні та експериментальної перевірі.

Відповідно до першого завдання дослідження було виявлено, що у педагогічній практиці пізнавальна активність розглядається як зовнішній стимул процесів виховання і навчання, як засіб активізації пізнавальної діяльності учня, як ефективний інструмент педагога, що дозволяє зробити освітній процес мобільним, диференційованим та індивідуальним.

Доведено, що пізнавальна активність учнів початкової школи передбачає розвиток таких здібностей як: здатність до аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розвитку цілеспрямованості, планування, варіативності та гіпотетичності. Визначено, що підвищена активність учнів початкової школи направляє їх на пошук виразних засобів, забезпечує відхід від стереотипів, сприяє становленню у позиції активного пізнання, творення, перетворення, та спрямовує на самостійний, творчий пошук рішення проблеми.

За умов реалізації другого завдання дослідження було визначено, що одним із напрямів розвитку пізнавальної активності учнів в початковій школі є застосування на інтерактивних технологій та методів навчання. Зокрема, особливого значення набуває використання на заняттях різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій, технологій навчання у співпраці, проєктних технологій навчання та їх інтеграція, що широко використовується в освітньому процесі НУШ. Доведено, що ефективній реалізації визначених технологій сприяє використання наступних інтерактивних методів: колективна (кооперативна) форма навчальної діяльності, робота у малих групах, мікрофон, мозковий штурм, карусель, броунівський рух, незакінчена пропозиція.

Щодо реалізації третього завдання було теоретично обґрунтовано та розроблено модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання. Модель включає в себе наступні складові: цілі (розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів), що ілюструють і результат упровадження моделі; зміст - передбачає добір навчальних тем та дидактичного матеріалу відповідно до навчального плану та результатів діагностики; принципи: до яких увійшли принцип фундаментальності знань, принцип індивідуальної і соціальної значущості навчального матеріалу, принцип практичної спрямованості освіти, принцип орієнтації на розвиток самостійності учнів; інтерактивні технології, а саме ІКТ, навчання у співпраці, проєктна діяльність; інтерактивні методи: колективна (кооперативна) форма навчальної діяльності, робота у малих групах, мікрофон, мозковий штурм, карусель, броунівський рух, незакінчена пропозиція, метод «Вчимося разом», діалог при організації групових дискусій та метод «Сова». та тактики їх використання («Допомога», «Сприяння», «Взаємодія»); а також засоби (освітні проєкти) та форми (індивідуальні та групові) навчання; останнім компонентом до моделі увійшла комплексна діагностика ефективності розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи та корекція освітнього процесу.

У межах реалізації четвертого завдання було визначено критерії та рівні сформованості в учнів початкової школи пізнавальної активності, а також інструментарій її діагностики. Педагогічний експеримент було проведено у три етапи: констатувальний (виявлення вихідного рівня навчальних досягнень учнів початкової школи на уроках курсу «Я досліджую світ» в початковій школі); формувальний (практична реалізація розробленої моделі); контрольний (перевірка ефективності застосування моделі).

На формувальному етапі експерименту розроблену нами модель було впроваджено у курс «Я досліджую світ» через визначений засіб – освітній проєкт та визначено педагогічні умови її реалізації, а саме: активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу; забезпечення емоційного контакту

між вчителем і учнями, створення довірливої атмосфери; створення ситуації успіху; надання переваги наочному способу створення проблемних ситуацій.

Після упровадження моделі було здійснено повторну діагностику рівня розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів. Результати педагогічного дослідження дозволили стверджувати, що використання інтерактивних методів навчання для розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи дали можливість виявити позитивну динаміку розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи, а саме за результатами середнього показника виявлено, що в експериментальній групі високий рівень сформованості знань учнів початкової школи підвищився на 7,6%, середній рівень лишився без змін, натомість як низький рівень знизився на 7,7%.

Отже, можемо дійти висновку, що розроблена нами модель розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи із використанням інтерактивних методів навчання та її реалізація у межах визначених нами педагогічних умов є ефективною для розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів дослідження даної тематики. Подальшої розробки потребують особливості формування елементів пізнавальної активності в учнів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. К.: Педагогічна думка, 2014. 346 с.
2. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2017. № 2. С. 8-9.
3. Буштрук О. Інтерактивні методи навчання у початковій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 38, том 1, 2021. С. 153-158.
4. Вдовичин Т.Я. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов для забезпечення навчального процесу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць / редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. Вип. 34. С. 225-229.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
6. Гавій В.М., Коваленко С.О., Приплавко С.О. Формування предметних компетентностей з біології у профільній школі. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2017. № 2. С. 70-76.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доп. й випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
8. Гордієнко С. Деякі методичні поради щодо організації пізнавальної діяльності учнів під час навчання. *Початкова освіта*. 2011. № 37. С. 8-9.
9. Господинчик Т. Використання аудіовізуальних матеріалів як засобу створення іншомовного середовища на уроках іноземної мови. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 4. С. 55-58.
10. Грозан С. Методологічні підходи до визначення сутності та змісту поняття «дослідницька компетентність». *Наукові записки* /ред кол.: ВВ Радул, СП Величко та ін. Випуск 141. Частина I. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015.–200 с.(Серія: Педагогічні науки)., 2015. С. 111.

11. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (затверджений 23.11.2011р. № 1392). С. 2-5. URL: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/149-diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/6091>
12. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2010. 352 с.
13. Довгаль О. Г. Розвиток пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку в різних видах діяльності. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2019. С. 58-64.
14. Дубова Т. В. Розвиток пізнавальної активності учнів 5-6 класів на основі нових інформаційних технологій навчання на уроках математики : дис... канд. пед. наук: 13.00.02; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2002. 202 арк. арк. 164-182.
15. Дуднік Ю. С., Дудник Ю. С., Левчук Н. В. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. *Проблеми педагогіки і психології*. 2018. № 4. С.27-35.
16. Жирна І. С., Рудницька Н. Ю. Розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення із структурою множини та числом. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць / за заг. редакцією Н.Є. Колесник, О.М. Піддубної, О.М. Марущак*. Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2020. У 2-х ч. Ч. II. С 49-53.
17. Забарна А.П. Метод проектів як основа технології програми «Intel» «Навчання для майбутнього». *Вісник Луганського національного педагогічного університету*. Серія «Педагогічні науки». №4 (84). Луганськ: Видавництво ЛНПУ «Альма-матер», 2005. С. 33-34
18. Інтерактивні технології на уроках української словесності : конспекти уроків, метод. зауваги / [уклад. Р. Ф. Орищин]. Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. 160 с.

19. Ісаєва Г. М. Метод проєктів – ефективна технологія навчання учнів сучасної школи. Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати : практико-зорієнтований збірник. К. : Департамент, 2013. С. 207-211.
20. Коберник Г. Коберник О., Волошина Г. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форми роботи на уроці. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2020. №2 (4). С. 59-66.
21. Концепція «Нова українська школа» / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
22. Кочергіна Л. М. Місце і роль гри у системі навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2015. № 3. С. 48-50.
23. Кравченко Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2011. № 5. С.12-15.
24. Ладивір С. О. Психолого-педагогічні умови розвитку інтелектуального потенціалу дитини. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. / за заг. ред. С. Д. Максименка, С. О. Ладивір; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України К., 2006. Т. 4, вип. 3. С. 66-70.*
25. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти. *Початкова школа*. 2011. Т. 5. С.13-16.
26. Литвиненко І. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності. *Початкова школа*. 2002. № 4. С. 22.
27. Лозова В.І. Позанавчальна пізнавальна діяльність та її вплив на формування особистості школяра. *Управління школою*. 2003. № 10 (22). С .16-22.
28. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. Київ: Травень, 2020. 71 с.
29. Лупаренко С. Є. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобами вальдорфської педагогіки: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 2008. 20 с.

30. Лупаренко С. Є. Специфіка розвитку пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку, 2009. 284 с.
31. Малафійк І. В. Дидактика новітньої школи : навчальний посібник для учнів ВНЗ. Київ : Слово, 2015. 630 с.
32. Митник О. Я. Розвиток пізнавальної сфери особистості молодшого школяра на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2016. № 11. С 13-19.
33. Муковіз О.П. Основи дистанційного навчання у початковій освіті: навчально-методичний посібник . Умань: Візаві, 2018. 128 с.
34. Мухацька Б. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку. Краків: WN AP, 2000. 318 с
35. Назарець Л. М. Формування пізнавального інтересу учнів. *Обдарована дитина: Науково-практичний освітньопопулярний журнал для педагогів, батьків та дітей*. 2009. №4. С.61-65.
36. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів. *Початкова школа*. 2001. № 8. С. 28.
37. Ноздрова О. П. Дидактична гра як засіб стимулювання пізнавальної активності учнів 6–7-річного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. «Теорія навчання»; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, 2008. 22 с.
38. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук. -метод. посібн. / За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2010. 192 с.
39. Пометун О. Як вивчати новий матеріал на інтерактивному уроці. *Завуч (Шк. світ)*. 2010. №10. С.8-11.
40. Пометун О.І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун,. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
41. Рожок Т.Л., Костецька О. А., Від маленької цеглинки – до розумної дитинки, Дидактично-ігровий посібник. Вінниця: КУ «ММК». 2018. 15 с.
42. Сапунова Л. А. Розвиток пізнавальної активності учнів

початкових класів у навчальному процесі. Таврійський вісник освіти. 2013. №. 1. С. 205-210.

43. Скрипченко О.В. Психолого-педагогічні основи навчання: навчальний посібник для викладачів психології і педагогіки, аспірантів, учнів педагогічних та курсантів військових навчальних закладів. К: Український Центр духовної культури, 2008. 420 с.

44. Стадник Г. А. Психологічні особливості етапу розвитку пізнавальної активності в молодшому шкільному віці. Особистість і трансформаційні процеси у суспільстві. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної освіти*: зб. наук. пр. Х., 2010. Ч. 3. С. 149-151.

45. Ткачук Т. А. Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку у спілкуванні з вихователем: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2004. 21 с.

46. Ткачук Т. А. Спілкування з дорослим як детермінанта розвитку пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2014. Т. 6, вип. 5. С. 355-359.

47. Форостюк Т. В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови засобами проблемних завдань і дидактичної гри. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 474-478.

48. Франчук О. В. Інноваційні технології на уроках читання: методична система ЧПКМ. Харків, 2010. 192 с.

49. Чернякова О. Використання мультимедійних технологій як засобу розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи на уроках іноземної мови. *Society. Document. Communication*, 2019. №6/2. С. 207-218.

50. Шевцова О. А. Організація пізнавальної діяльності в школі. Х.: Вид. група «Основа», 2018. 300 с.

51. Шевченко О., Фесюк В. Формування пізнавальної активності учнів початкової школи засобами фізичної культури. *Economic and Social-Focused Issues of Modern World*, 2019. С. 381.
52. Шевченко Ю. М.; Дубга, С. М. Шляхи та засоби підготовки майбутнього вчителя початкових класів до розвитку пізнавальної активності молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. №15. С. 278-284.
53. Щербакова К. Розвивати пізнавальну активність дитини. *Національне виховання*. 2000. № 11. С. 8-9.
54. Юрченко О. Навчання через діалог і мотивацію до успіху. *Директор школи*. 2014. № 4. С. 54-59.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика дослідження словесно-логічного мислення

Інструкції та порядок роботи. Перед тим, як пред'явити контрольні десять завдань кожного субтеста потрібно дати учням початкових класів кілька тренувальних, щоб познайомити їх з завданням, допомогти у з'ясуванні суті майбутньої інтелектуальної роботи. у процесі виконання експериментальних завдань, учні можуть читати текст про себе, або вчитель вголос зачитує його учням. Пред'явлення інструкції може мати комбінований характер (спочатку її зачитує вчитель, потім учні ще раз читають текст інструкції про себе). Щодо інструкції до третього тесту необхідно більш детально пояснити, використовуючи потрібну кількість тренувальних вправ, в зв'язку з тим, що діти зазвичай відчують найбільше складне становище, виконуючи, саме третій тест.

Інструкції до субтестів:

І субтест «Продовжте речення одним із слів, що містяться в дужках.

Для цього підкресліть його». (Виберіть, яке слово з усіх, що найкраще сюди підходить? Підкресліть правильну відповідь).

завдання
1. У чобота є (ремінь, підошва, ремінці, комір).
1. У теплих краях живе (білка, заєць, вовк, верблюд, тюлень).
1. У році (14, 5, 12, 11, 7 місяців).
1. Зимовий місяць (травень, жовтень, лютий, листопад, червень).
1. Батько старше свого сина (часто, завжди, іноді, рідко, ніколи).

1. Час доби (півроку, декада, тиждень, день, середа).
1. Вода завжди (прозора, холодна, рідка, біла, смачна).
1. У дерева завжди є (листя, квіти, плоди, корінь, тінь, гілки, гнізда).

II субтест «Одне з п'яти слів зайве, це слово не підходить до решти.

Послухайте, яке слово зайве?» Правильну відповідь підкресліть.

завдання
1. гладіолус, троянда, рис, волошка, тюльпан.
1. Річка, океан, запруда, міст, струмок.
1. Київ, Харків, Париж, Донецьк, Одеса.
1. Шипшина, бузок, тополя, жасмин, глід.
1. Овал, трикутник, чотирикутник, указка, шестикутник.
1. Курка, півень, лебідь, гусак, індик.
1. Число, ділення, віднімання, додавання, множення.
1. Веселий, швидкий, сумний, смачний, обережний.

III субтест «Яке слово підходить до слова?»

Зараз потрібно знайти пару до наступних слів. Правильну відповідь підкресліть.

завдання		
1	помідор	троянда
	овоч	трава, дощ, садок, квітка, поле
2	учитель	лікар
	учень	телефон, хворі, лікарня, хворий, укол
3	город	сад

	капуста	стежка, вікно, яблуня, тінь, лава
4	квітка	птах
	ваза	крило, ворона, гніздо, яйце, пташеня
5	рукавичка	чобіт
	рука	колготки, бруд, ремінь, нога, щітка
6	темний	мокрый
	світлий	дощовий, слизький, сухий, теплий, холодний
7	годинники	термометр
	час	сталь, температура, біль, хворий, лікар
8	авто	човен
	мотор	річка, капітан, парус, вода, вітер
9	стілець	голка
	дерев'яний	швидка, вузька, міцна, коротка, сталева
10	стіл	підлога
	скатертина	меблі, килим, пил, дошка,

IV субтест «Знайдіть узагальнююче слово». Правильну відповідь запишіть.

Завдання
1. Молоток, викрутка (інструменти)
2. Щука, лящ (риби)
3. Осінь, весна (пори року)
4. Капуста, картопля (овочі)
5. Глід, черемха (чагарники)
6. Стіл, стілець (меблі)
7. День, ніч (час доби)
8. Лиса, білка (тварини)
9. Травень, грудень (місяці)
10. Травка, кущі (рослини)

Методика «Таємничий лист»

Діагностики пізнавальної активності учнів початкової школи.

Способи проведення: індивідуальний, груповий.

Зміст листа може бути будь-яким: вільним або бути прив'язаним до теми уроку; обсяг – 4-5 пропозицій і підпис, шифр це звичайна система співвіднесення букв алфавіту до цифр:

А - 1, Б - 2, В - 3, Г - 4, Д - 5, Е - 6, Ж - 7,
 З - 9, І - 10, Й - 11, К - 12, Л - 13, М - 14,
 Н - 15, О - 16, П - 17, Р - 18, С - 19, Т - 20,
 У - 21, Ф - 22, Х - 23, Ц - 24, Ч - 25, Ш - 26,
 Щ - 27, Ъ - 28, Ю - 29, Я - 30, И – 31.

Текст «Таємного листи»:

17 18 31 3 10 20 21 25 15 10!

15 1 21 18 16 12 1 23 13 10 5 7 21 29 19 3 10 20 14 31 15 1 3 25 31 14 16 19 30

17 16 3 1 7 1 20 31 10 2 6 18 6 4 20 9 5 16 18 16 3 30

(Привіт, учні!

На уроках «Я досліджую світ» ми навчимося поважати і берегти здоров'я.)

Якісне і корисне харчування

Освітій проєкт (3 клас)

Мета проєкту: сформувати в учнів знання про основні групи харчування; створити ситуацію «глибокого занурення» в тему; навчити правил харчування; стимулювати розвиток ініціативності, самостійності, прагнення самовдосконалюватися; сприяти розвитку творчої активності, навичок самоосвітньої діяльності; формуванню ключових компетентностей учнів; вчити цінувати життя і здоров'я; ознайомити з народними традиціями харчування, правилами харчування, правилами культурної поведінки; виховувати повагу до землі, до праці хліборобів.

Ключове питання: Без чого не можна жити?

Тематичне питання: Чи правильно людина харчується?

Змістовні питання:

Проблемна ситуація: Чи можливе здорове харчування в сучасних умовах?»

Які групи їжі ми вживаємо?

Які правила харчування?

Народні традиції харчування?

Кінцевий результат:

Глибоке засвоєння матеріалу.

Формування навичок роботи в групах, навичок роботи з додатковою літературою.

Виготовлення аплікацій, виробів з пластиліну «Корисна та шкідлива їжа». Реклама корисних продуктів харчування.

Форма проведення: заочна подорож із зернятком.

Термін виконання: тиждень

Обладнання: виставка книг, таблиці, ілюстрації, схеми, малюнки.

Реалізації проєкту

1. Вибір теми, отримання завдань.
2. Опрацювання літератури(з допомогою батьків). Робота в творчих групах. Створення банку даних.

Група 1. Учасники проєкту готують інформацію про те, де мешканці міста беруть їжу, які чотири групи їжі вживають. Добирають загадки про продукти, виготовляють виріб з пластиліну «Шкідливі і корисні продукти для повсякденного харчування» .

Група 2. Учні готують інформацію про народні традиції частування гостей. Виготовляють аплікацію «Сервірування столу» . Готують діалог «Зустріч гостей».

Група 3. Учні готують інформацію про правила чергового в їдальні, правила поведінки за столом, складають рекламу продуктів харчування, готують малюнки до реклами, добирають прислів'я за темою.

Група 4. Учасники добирають інформацію про гігієнічні правила харчування, готують виставку (зубна щітка, зубна паста, рушники, мило, серветки). Проводять подорож до музею засобів гігієни.

Захист проєкту (презентація творчих надбань)

Вступне слово вчителя. Сьогодні ми будемо мандрувати стежиною здоров'я . Разом з нами буде мандрувати зернятко – здоров'ятко. Здоров'я – це найдорожчий скарб, що має людина. Народна мудрість так і говорить : «Здоров'я – всьому голова »

Хто здоровий, той сміється,
 Все йому в житті вдається,
 Радість б'ється в нім щоднини
 Це ж чудово для людини!
 Хто здоровий, той не плаче,
 Жде його в житті удача.

А запорукою міцного здоров'я є раціональне харчування. Харчування – необхідна умова нашого життя. Без їжі людина не може жити. З їжею ми отримуємо речовини, необхідні для роботи мозку, серця, легенів та інших органів. Їжа забезпечує наш організм енергією, що міститься в продуктах харчування.

1 група . У жителів таких невеликих міст є кілька джерел отримання продуктів харчування. По – перше, це магазини та супермаркети, в яких можна купити різноманітні продукти та інші товари. По – друге, це міські ринки – центральний та стихійні, що розміщуються в різних частинах міста. Тут можна придбати продукти рослинного та тваринного походження, що виготовляють у великих сільськогосподарських господарств, так і приватних підприємств жителів міста та району. По – третє, це приватні дачні ділянки, городи, на яких люди власноруч вирощують овочі, фрукти, тримають домашніх тварин та птахів, що забезпечують господарів продуктами тваринного походження.

Концепція здорового харчування передбачає вживання різноманітної їжі, яка забезпечує необхідними речовинами для повноцінного життя та діяльності.

У здоровому раціоні мають бути присутніми такі групи їжі:

Зернові продукти(крупи, хліб, бобові)

Овочі та фрукти

М'ясні та молочні продукти

Жирні та солодкі продукти (їх має бути найменше в раціоні харчування)

Загадки про продукти харчування

І печуть мене , і варять, і їдять мене , і хвалять, бо я добра.(картопля)

Сидить баба на грядках, вся закутана в хустка. (капуста)

Мене б'ють, товчуть. Печуть, ріжуть, а я все терплю і всім даю їсти.(хліб)

У воді родиться, води боїться. (сіль)

Рідке, а не вода, біле, а не сніг. (молоко)

Що то за голова, що лиш зуби й борода? (часник)

Без рук, без ніг, а в'ється як батіг. (квасоля)

Презентація виробів з пластиліну про корисні та шкідливі продукти для повсякденного харчування

Продовження подорожі Здоров'ятка .

2 група. Хата українська завжди щедра і гостинна. Господиня радо частує національними стравами як гостей у свято, так і родину кожного дня. Улюблені з них звичайно ж голубці з м'ясом і вареники, крученики і відбивні, фарширована риба та буженина, шпигована салом, галушки і гречаники, пампушки і медовики. А якщо збираються з якоїсь значної нагоди всі родичі й друзі, то до столу подаються ковбаса домашня і фаршировані язика, крижалка і ароматні курчата, порібр'я із свіжини, тушковане в капустяному листі, і навіть засмажені поросята... Так, національний колорит страв української кухні у доброї господині завжди багатий та різноманітний, адже охоплює як овочі, так і м'ясо та рибу, так і різні солодощі та напої. На всій Україні дуже популярні страви з борошна, молока і сиру. Люблять наші земляки сирники і галушки, млинці та пироги. З овочів найпопулярніші – картопля, капуста, кабачки та гарбузи.

Діалог « Зустріч гостей »

Господар: Доброго дня, дорогі друзі. Я дуже радий вітати вас у нашій оселі!

Гості: Доброго дня, шановний господарю! Нарешті ми до вас у гості завітали.

Господар: Друзі, проходите, будь ласка, до нашого столу. Відвідайте страви не заморські, а наші – українські, смачні та поживні. Господиня сама все готувала.

Гості: Хай ваша родина буде здорова і щаслива. А оселя ваша буде затишною і багатою завжди.

Застольна пісня « Ой зелене жито, зелене »

Ой зелене жито, зелене.

Хороші гості у мене.

Ой зелене жито за селом,

Хороші гості за столом.

3 група. Здоров'ятко продовжує свою подорож.

Вправа «Правила чергового в їдальні»

сервірувати столи в певній послідовності:

розкласти серветки,

ставити хлібниці, чашки, тарілки,

розкласти ложки та виделки.

прибирати зі столів брудний посуд.

працювати мовчки, бути уважним.

Правила поведінки за столом

Перед тим, як сісти за стіл, помий руки.

Сядь зручно, в руки візьми ложку.

Їж не дуже швидко, але й не надто повільно.

Пережовуй їжу із закритим ротом. Не плямкай.

Правильно тримай ложку в руці.

Виходячи з – за столу, не відсувай стільця, а акуратно відстав його, а потім постав на місце.

Після їди подякуй тим , хто приготував смачний обід.

Реклама продуктів харчування

Горіхи допоможуть вашому мозку краще думати.

пийте діти молоко, будете здорові.

їжте моркву, буде яструбовий зір.

сік із різних фруктів та овочів покращує здоров'я.

вживайте овочі , щоб добре рости, адже вони багаті на вітаміни.

Прислів'я

Без здоров'я немає щастя.

Доки здоров'я служить, то людина не тужить.

Здоров'я всьому голова.

Часник сім хвороб лікує.

Весела думка – половина здоров'я.

У здоровому тілі здоровий дух.

Хто капусту щодня споживає, той себе добре почуває.

Хто добре жує, той довше живе.

Хворому і мед гіркий.

4 група Подорож до музею засобів гігієни

Гра « Корисна та шкідлива їжа»

Діти одягають листочки на голе дерево. На листочках назви корисної та шкідливої їжі (листочки різної форми та кольору).

Підсумок проекту

Здоров'я - це гарне самопочуття людини, хороший настрій, гарний апетит, міцний сон. Кожна людина сама відповідає за своє здоров'я і тільки сама може його зберегти, споживаючи лише корисну їжу.

Якщо хочеш бути здоровим,
Правило запам'ятай:
Сам про своє здоров'я дбай,
На лікарів цю турботу не перекладай.
Лікарі лікують хворих.
Здоров'я ваше вони не творять.
Повинна людина бути сама
Дисциплінована і вольова.

«Проблеми харчування»

Практична робота. Визначення складу, терміну придатності та умов зберігання харчових продуктів за їх маркуванням

Цільова група:

учні 3 класу

Тривалість:

40 хвилин

Мета:

- ознайомити з причинами харчових отруєнь;
- навчити визначати склад, термін придатності та умови зберігання харчових продуктів за їх маркуванням; обирати якісні та корисні продукти харчування;
- розвивати креативне мислення, увагу, мовлення;
- формувати підприємницькі, соціальні, комунікативні компетенції та компетенції продуктивної творчої діяльності.

Операційні цілі (завдання):

Після закінчення уроку учень

знає:

- причини та способи запобігання харчових отруєнь;
- як визначити за маркуванням та зовнішнім виглядом придатність харчових продуктів до вживання

розуміє:

- значення продуктів харчування у забезпеченні процесів життєдіяльності організму людини;
- відповідальність за власне здоров'я;
- вплив реклами на свідомий вибір продуктів харчування

вміє:

- розпізнати симптоми харчового отруєння;
- визначати продукти з надмірною кількістю харчових добавок та ті, у яких минув термін придатності;
- аналізувати інформацію, систематизувати її, відрізняти рекламну інформацію від інформації про особливості продуктів харчування;
- робити вибір і прогнозувати його результат;
- спілкуватися, висловлювати свою думку, доводити і обґрунтовувати власні ініціативи.

Методи і техніки:

- робота в парах
- робота в групах
- дискусія
- метод спрямованого опитування
- вправа «Незакічене речення»

Допоміжні матеріали:

Додаток 1. Навчальне відео «Абетка харчування».

Додаток 2. Пам'ятка «Як запобігти харчовим отруєнням».

Додаток 3. Таблиця результатів вивчення маркування харчових продуктів.

Додаток 4. Таблиця харчових добавок.

Додаток 5. Правила роботи в групах.

Перебіг уроку

1. Вступна частина

1.1. Методом спрямованого опитування з'ясуйте, наскільки учні розуміють вплив їжі на здоров'я людини. Для цього поставте запитання:

- Для чого людині потрібна їжа?
- В яких випадках їжа може стати шкідливою для людини?

1.2. Зверніть увагу учнів на те, що на цьому уроці вони навчатимуться запобігати харчовим отруєнням, обирати за маркуванням та купувати якісні харчові продукти.

2. Основна частина

2.1. Запропонуйте для перегляду учням навчальне відео (додаток 1).

2.2. Обговоріть з учнями проблему виникнення харчових отруєнь, поставивши запитання:

- Коли виникають харчові отруєння?
- Які ознаки харчового отруєння?
- Чи траплялися з вами випадки харчового отруєння?
- До кого ви зверталися в першу ж чергу? Як вас лікували?

2.3. Запропонуйте учням ознайомитися з пам'яткою «Як запобігти харчовому отруєнню» (додаток 2) . Перевірте, як учні розуміють кожен пункт , надавши їм можливість висловити свою думку.

Спонукайте учнів до висновку: харчові отруєння найчастіше трапляються після вживання продуктів, у яких минув термін придатності.

2.4. Запропонуйте учням у парах вивчити маркування на упаковках запропонованих продуктів та заповнити таблиці якості продуктів харчування (додаток 3), використовуючи таблицю харчових добавок (додаток 4).

Зверніть увагу учнів на те, що їм потрібно оцінити якість продуктів харчування за маркуванням.

2.5. Підведіть учнів до висновку, що, на жаль, серед виробників та продавців трапляються ті, хто не дотримується умов зберігання продуктів або може продати неякісний продукт (той, у якого минув термін придатності).

Купуючи по необережності такі продукти, ми наражаємо на небезпеку харчового отруєння не лише себе, а й своїх близьких. Тому, купуючи продукти, необхідно уважно вивчати етикетку (маркування).

Припустіть, що, можливо, серед учнів є такі, хто в майбутньому буде займатися виробництвом, реалізацією продуктів харчування. Наголосіть, що, чим би вони не займалися в житті, не можна заробляти, обманюючи людей. А свою справу вести чесно, порядно й відповідально.

2.6. Проведіть з учнями фізкультхвилинку.

2.7. Запропонуйте учням об'єднатися у групи за принципом «М'ясо», «Молоко», «Риба», «Овочі».

Повторіть правила роботи в групах (додаток 5).

2.8. Дайте завдання групам: створити рекламу продукту, що відповідає назві групи.

2.9. Організуйте презентацію учнями реклами. Зауважте, що на презентацію відведено 1 хвилину.

3. Підсумкова частина

3.1. Використовуючи вправу «Незакінчене речення», підведіть рефлексію та підсумок уроку: «Сьогодні на уроці я....»

Додаток 1

Навчальне відео «Абетка харчування», розроблене на замовлення компанії «Нестле Україна» за матеріалами програми «Абетка Харчування». Програма «Абетка Харчування» ініційована компанією «Нестле Україна» в рамках глобального проекту Нестле «Здорові Діти» (YouTube. Абетка харчування).

Додаток 2

Пам'ятка «Як запобігти харчовим отруєнням»

- Мити руки перед їжею.
- Ретельно мити овочі та фрукти.
- Не куштувати недозрілих чи незнайомих плодів.
- Не вживати продуктів, що мають неприємний смак і запах.
- Зберігати готові страви у холодильнику.
- Не вживати продукти із простроченим терміном придатності.

Додаток 3

Таблиця результатів вивчення маркування харчових продуктів

<i>Назва продукту</i>	<i>Дата виготовлення</i>	<i>Термін придатності</i>	<i>Умови зберігання</i>	<i>Харчові добавки</i>

Додаток 4

Таблиця харчових добавок

назва	Дія на організм	назва	Дія на організм	назва	Дія на організм	назва	Дія на організм	назва	Дія на організм	назва	Дія на організм
E102	Н	E150	П	E220	Н	E281	К	E405	Н	E626	РК
E103	З	E151	ШШШ	E222	Н	E282	К	E450	РШ	E627	РК
E104	П	E152	З	E223	Н	E283	К	E451	РШ	E628	РК
E105	З	E153	К	E224	Н	E310	В	E452	РШ	E629	РК
E110	Н	E154	РК	E228	Н	E311	В	E453	РШ	E630	РК
E111	З	E155	Н	E230	К	E312	В	E454	РШ	E631	РК
E120	Н	E160	ШШШ	E231	ШШШ	E320	Х	E461	РШ	E632	РК
E121	З	E171	П	E232	ШШШ	E321	Х	E462	РШ	E633	РК
E122	П	E173	П	E233	Н	E330	К	E463	РШ	E634	РК
E123	ДН	E180	Н	E239	ШШШ	E338	РШ	E465	РШ	E635	РК
E124	Н	E201	Н	E240	К	E339	РШ	E466	РШ	E636	Н
E125	З	E210	К	E241	П	E340	РШ	E477	П	E637	Н
E126	З	E211	К	E242	Н	E341	РШ	E501	Н	E907	В
E127	Н	E212	К	E249	К	E343	РК	E502	Н	E951	ШШШ
E129	Н	E213	К	E250	АТ	E400	Н	E503	Н	E952	З
E130	З	E214	К	E251	АТ	E401	Н	E510	ДН	E954	К
E131	К	E215	К	E252	К	E402	Н	E513	ДН	E1105	ШШШ
E141	П	E216	К	E270	Н	E403	Н	E527	ДН		
E142	К	E219	К	E280	К	E404	Н	E620	Н		

Позначення:

- ШШШ - шкідливий для шкіри
- З - заборонений
- К - канцерогенний
- ДН - дуже небезпечний
- Н - небезпечний
- П - підозрілий
- РШ - розлад шлунку
- АТ - зміни артеріального тиску
- В - висипання
- Х - зміни рівня холестерину
- РК - кишкові розлади

Додаток 5.

Правила роботи в групах

1. Обрати лідера, секунданта, каліографа.
2. Говорити по черзі.
3. Не критикувати.
4. Поважати думку кожного .
4. Працювати так, щоб не заважати іншим.

Проектний урок-презентація у 4 класі

Тема: «Що таке вітаміни?»

Мета проєкту: поглибити знання про вітаміни і мікроелементи, їх вплив на здоров'я, довести перевагу натуральних продуктів; дізнатися історію походження терміну «вітаміни»; ознайомитись з групами вітамінів (А, В, С, Д) їх вміст в продуктах харчування; розвивати вміння працювати в групі, зв'язне мовлення; виховувати навички культури і гігієни правильного харчування, бережливого ставлення до власного здоров'я; формувати мотиваційну установку на споживання корисної їжі.

Навчальний предмет: Я досліджую світ

Тип проєкту: інформаційний, груповий

Проблема:

Що таке вітаміни?

Історія походження вітамінів

Значення вітамінів для організму людини

Групи вітамінів, та їх вміст в продуктах харчування

Які з продуктів є рекордсменами з вмісту вітамінів?

Мікроелементи. Їх вміст в продуктах харчування.

Як зберегти вітаміни під час приготування їжі?

Обладнання: підручники, статті, інтернет-ресурси, схеми, таблиці, наочність.

Тривалість: 3 уроки

Завдання проєкту: з'ясувати за допомогою інтернет – ресурсів, підручників, статей, що таке вітаміни, мікроелементи, їх групи, які продукти містять найбільшу кількість вітамінів, та їх значення для організму людини, скласти пам'ятку «Вітаміни – це життя» (в мультимедійній презентації).

Рекомендації

Створити творчі групи:

1 група – «Науковці» – досліджують історію походження терміну «Вітаміни», цікаві відомості про них.

2 група – «Вітаміни А» – збирають інформацію про продукти, що містять найбільшу кількість даного вітаміну і визначити продукт – чемпіон по вмісту вітамінів групи А.

3 група – «Вітаміни В» – збирають інформацію про продукти, що містять найбільшу кількість даного вітаміну і визначити продукт – чемпіон по вмісту вітамінів групи В.

4 група – «Вітаміни С» – збирають інформацію про продукти, що містять найбільшу кількість даного вітаміну і визначити продукт – чемпіон по вмісту вітамінів групи С.

5 група – «Вітаміни Д» – збирають інформацію про продукти, що містять найбільшу кількість даного вітаміну і визначити продукт – чемпіон по вмісту вітамінів групи Д.

6 група – «Мікроелементи» – збирають інформацію про мікроелементи, з'ясовують їх значення для організму людини, визначають продукти в яких містяться необхідні мінерали

7 група – «Допитливі – кухарі» – з'ясовують рецепти страв, що корисні для організму і містять вітаміни, складають власні рекомендації для збереження вітамінів у продуктах харчування

Девіз уроку: Вітаміни різні споживай, Здоров'я добре й гарне май.

Перебіг уроку

I. Організаційна частина

Доброго здоров'я, доброго вам дня.
Хай вам ясно сонце світить у вікно щодня.
Хай сміється мирне небо і дивує світ.

А Земля нехай дарує вам барвистий цвіт.
Бо здоров'я, любі діти, в світі головне.
А здорових і веселих – щастя не мине!

Головне – здоровим бути –
Це потрібно всім збагнути!
Бо як є здоров'я й сила,
То весь світ людині милий.

II. Повідомлення теми і мети уроку

– Сьогодні у нас звітний урок за проєктом «Що таке вітаміни?», про свої здобутки звітуватимуть наші групи : «Науковці», «Вітаміни А», «Вітаміни В», «Вітаміни С», «Вітаміни Д», «Допитливі кухарі».

III. Мотивація освітньої діяльності.

Розповідь учителя

– Організм людини – універсальний «хімічний комбінат», у якому протікає безліч різноманітних хімічних реакцій. Протягом життя людина росте, навчається, розвивається, працює. На це витрачається енергія. За законом збереження енергії людині необхідно постійно підтримувати певний запас енергії в організмі. За рахунок чого людина може компенсувати енергетичні витрати?

Творча робота.

Скласти правила харчування з деформованого речення. Учні мають пояснити це правило.

Ретельно пережовуй їжу

Добре пережована їжа краще перетравлюється в шлунку і принесе більше користі нашому організму.

Їж в один і той же час

Якщо їсти в один і той же час, то шлунок вже почне готуватися заздалегідь до прийому їжі – виділятиме шлунковий сік. А значить їжа принесе більше користі.

Вживай тільки якісні продукти

Неякісні продукти шкідливі для організму, навіть можуть призвести до отруєння.

Не наїдайся на ніч

Якщо шлунок переобтяжений їжею, у вас буде поганий сон. – «Надмірне наповнення шлунку шкідливе для здоров'я»; – «Міра в їжі – це хороше здоров'я».

Постановка-проблеми

Ви неодноразово чули від своїх батьків такий вислів

«Треба їсти вітаміни, щоб не захворіти»

«Вітаміни – це здоров'я», яку ж користь для нашого організму приносить вживання вітамінів та як зберегти їх вміст в продуктах харчування під час зберігання і приготування страв. Сьогодні ми працюватимемо над цією проблемою.

IV. Звіт творчих груп.

– Сьогодні у нас звітний урок: «Що таке вітаміни?»

А зараз до нас завітала група «Науковців», що розповість історію походження терміну «Вітаміни», та цікаву інформацію про них.

Звіт групи «Науковці»

1 учень: Уперше необхідність вітамінів для харчування була доведена російським лікарем Луніним М.І. у 1881 році.

Група тварин одержувала штучно приготовлену їжу. При такому харчуванні тварини гинули. Коли в штучно приготовлену їжу додавали молоко, то вони залишалися здоровими. Так експериментально було доведено, що в раціоні харчування повинні бути, ще якісь речовини.

Через 6 років після цього відкриття сталася ще одна подія.

У 1890 році голландський лікар Ейкман приїхав на острів Ява, жителі якого хворіли на важку хворобу, яку називали «кайдани ніг». Хвороба починалася з ніг, потім розвивалися судоми, з'являвся паралічі.

Лікар звернув увагу на те, що кури в курятнику, яких годували очищеним рисом, також хворіли. Кури, що ходили на волі, були здоровими. Ейкман дійшов висновку, що в їжу необхідно додавати лузгу риса.

2 учень: Загадкове явище цікавило хіміка Функу К. У його лабораторії з'явилися клітки з голубами. Він годував їх виключно очищеним рисом, і через деякий час голуби захворіли.

Але тільки-но хворим голубам вводили жовту кристалічну речовину, одержану з висівків, птахи одужували.

Цій жовтій кристалічній речовині він дав назву «вітамін», з'єднавши в одному слові латинське *vita* – «життя» та грецьке *амін* – «належність до амінокислот».

Так зусиллями Луніна, Ейкмана та Функу була відкрита таємниця життя.

3 учень: Людина повинна споживати близько 30 різних вітамінів, що підтримують працездатність та стійкість до захворювань. На сьогодні відомо понад 50 вітамінів. Позначаються вони спеціальними назвами або буквами латинського алфавіту А, В, С, D.

При нестачі вітамінів в організмі виникають певні хвороби, які можуть, навіть, призвести до смерті. При відсутності вітамінів виникає хвороба – авітаміноз; при нестачі – гіповітаміноз; при надлишку (а буває й таке) – гіпервітаміноз.

Вчитель. Дякуємо нашим «Науковцям», за таку цікаву інформацію. Отже, потрібно знати, в яких продуктах є необхідні вітаміни. В яких продуктах містяться вітаміни, нам допоможе дізнатися наші наступні дослідники «Вітаміни А», «Вітаміни В», «Вітаміни С», «Вітаміни Д» (всі учасники груп виходять з надписами до якої групи належать)

Ми – маленькі вітаміни,
 Дуже корисні для людини.
 Ми з мікробами воюєм,
 Ми за вірусом полюєм.

Щоб не хворіли грипом та ангіною,
 Вживайте, діти вітаміни!
 Дуже корисні для людини.

(після чого залишаються учні групи «Вітаміни А»)

Звіт групи «Вітаміни А»
 1 учень.

Я вітамін А — знаходжуся в різних продуктах рослинного і тваринного походження. Рослинного: морква, шпинат, абрикоси, червоний перець, квасоля, цибуля, гарбуз, кріп, петрушка, яблука, обліпіха, кавун, диня, виноград.

Як бачите, я люблю жовті і червоні кольори.

Тваринного: риб'ячий жир, вершкове масло, яєчні жовтки, печінка, нирки, риба і риб'яча ікра. Продукт – чемпіон: Морква

2 учень:

На розвиток і ріст, і зір
 Впливають вітаміни,
 Що виростають в гарбузах,
 Морквині, горобині.

У яйцях, маслі, молоці,
 Вони ще проживають.
 Це вітаміни групи А –
 Їх так ще називають.

Ти ці продукти споживай,
 Здоров'я добре й гарне май.

Вчитель. В яких же продуктах міститься вітамін В, нам допоможе дізнатися наші наступні дослідники «Вітаміни В»

Звіт групи «Вітаміни В»
 1 учень.

Я - вітамін В, шукайте мене в житньому хлібі, вівсяній та гречаній крупах, у городі, квасолі, жовтку яєць, печінці, м'ясі. Продукт – чемпіон: Солодкий перець

2 учень:

Щоб здоровим було серце,
Нерви у порядку,
Надворі ти погуляй
І зроби зарядку.
Їж печінку і сирок,
Масло, хліб, свинину,
Рибу, гречку і жовток,
Навіть картоплину.
Пам'ятай, школярику:
Знає хай дитина:
Що в продуктах цих живуть
В – вітаміни.

Вчитель. Дякуємо, за зібрану інформацію. В яких же продуктах міститься вітамін С, нам допоможе дізнатися наші наступні дослідники «Вітаміни С»

Звіт групи «Вітаміни С»

1 учень.

А я — вітамін С, запобігаю застуді, поліпшую кровообіг, сприяють росту, лікую цингу. Багата на мене капуста, картопля, помідори, цибуля, щавель, шипшина, хрін, часник, лимони, настій хвої, чорна смородина тощо.

Продукт – чемпіон: Ківі

2 учень:

Щоб зміцнилися кістки
У дитинстві ранньому,
Більше кладіть у салати
Зелені звичайної.
Їжте часто ви лимони,
Пийте чай з шипшини.
Не забувайте ніколи
Про С вітаміни.
Всі ці продукти споживайте,
Здоров'я добре й гарне майте.

Вчитель. В яких же продуктах міститься вітамін Д, нам допоможе дізнатися наші наступні дослідники «Вітаміни Д»

Звіт групи «Вітаміни Д»

1 учень.

А я — вітамін Д. Я знаходжуся переважно у продуктах тваринного походження: риб'ячий жир, печінка, ікра риб, жовток яйця, масло, молоко і молочні продукти, дріжджі; гарбуз, петрушка. А також я можу сам утворюватися у шкірі людини під дією сонячного світла.

Продукт – чемпіон: Риб'ячий жир.

2 учень.

У риб'ячому жирі,
Яйцях, молоці
Д вітаміни містяться оці.
Їх дорослим й дітям треба споживати,
Вони зубки і кістки будуть доглядати.
Всі ці продукти споживайте,
Здоров'я добре й гарне майте.

Вчитель.

Всі вітаміни смачненькі
І солодкі, і кисленькі.
Їжте діти їх охоче
Кожен, хто коли захоче.
Щоб були ви здоровенькі
І красиві й рум'яненькі,
Щоб росли міцними й дужими,
До хвороб були байдужими

Дякуємо нашим «Вітамінчикам», за детальну інформацію про вміст вітамінів в наших продуктах.

Фізкультхвилинка

Три ягідки, три вишеньки
Достигли у садку.
Летіли три горобчики.
Поїли до смаку.
Упали вниз три кісточки,

У землю, в ямку – скік!
 З трьох зернят – три паростки
 З'явилися, через рік.
 З'явилися три паростки
 І виткнулись із землі.
 Три живчики, три прутики,
 Три вишеньки малі.

Вчитель. Давайте з вами дізнаємось, що таке мікроелементи, в яких продуктах вони містяться? Який їх вплив на наш організм?

Звіт групи «Мікроелементи»
 1 учень

Мікроелементи (Мінерали) – хімічні елементи, що містяться в їжі у невеликій кількості. Всі вони необхідні для життєдіяльності організму.

2, 3 учень

Вчитель. А допитливі – кухарі нам запропонують рецепти страв, що корисні для організму і містять вітаміни. Відгадаємо?

Звіт групи «Допитливі-кухарі»
 1 учень

Ми огірочки поріжем тоненько
 І нашаткуєм капусту дрібненько.
 Ще посічемо петрушки і кропу,
 Трохи підсолимо. Знімемо пробу.
 Ложку сметани в тарілку.
 Пора їсти поживний ... , дітворі! (Салат)

2 учень

У миску два яйця розбити
 Молока туди долити
 Підсолити збити трішки,
 Сковорідку разом з маслом підігріти,
 Влити масу
 Й помішати хай вона
 Пропікається до дна.
 Все вже час до столу
 Є сніданок! Можна їсти. (Омлет)
 3 учень

На плиті каструлька біла,
 В ній водичка закипіла.
 – Буль-буль-буль, – вода булькоче.
 Що вона сказати хоче?
 Каже мама: – Ач яка!
 Захотіла буряка! –
 Я в окріп буряк поклала,
 А вода плюскоче: – Мало! –
 Додала тоді квасоллю,
 Цибулину, бараболлю,
 І морквину, й капустину,
 Ложку солі, дрібку кмину.
 Не забула й помідори.
 От і ... буде скоро. (Борщ)

4 учень

Як закипить у каструлі водичка
 Ягоди вкинемо, малини й сушки.
 Можна смородину, можна і вишні.
 Цукру насиплемо – не буде він лишній
 Знову усе кипить
 Прохолоне – і можна вже пить. (Компот)

5 учень

Рекомендації для збереження вітамінів у продуктах харчування:

овочі необхідно очищати та нарізувати перед самим варінням;
 класти їх в емальовану каструлю з гарячою водою;
 каструлю слід закривати кришкою під час варіння;
 добре зберігаються вітаміни при низькій температурі.
 Вчитель: Дякуємо за таку потрібну для нас інформацію.

V. Підсумок уроку.

Гра «Вітамінний потяг»

Ігровий матеріал: Потяг, 3 вагони з позначками А,В,С; картинки з зображенням овочів та фруктів у складі яких є ці вітаміни.

Перебіг гри: Кожний учень отримує від вчителя завдання підібрати картинки з овочами та фруктами, які містять певний вітамін. Розташувати картинки у відповідний вагон.

– Потрібно у вагончики розмістити так «овочів – пасажирів» відповідно, які вітаміни в них містяться.

Гра «Так чи Ні»

Вітаміни містяться тільки у їжі рослинного походження.

Вітаміни містяться тільки у їжі тваринного походження.

При тепловій обробці кількість вітамінів зменшується.

Вітаміни містяться у продуктах рослинного і тваринного походження.

Кількість вітамінів збільшується при тривалому зберіганні продуктів.

Салати слід готувати перед вживанням.

Варити овочі та фрукти треба, кидаючи в холодну воду.

Вітамін С руйнується, коли овочі варять в посуді з пошкодженою емаллю.

Варити овочі та фрукти треба, кидаючи в киплячу воду.

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Складання пам'ятки «Вітаміни – це життя»

Вчитель: Отже, шановні друзі, щоб бути здоровими, щасливими, радісними, добре навчатися, мати гарну пам'ять, не стомлюватися, бути працьовитими, необхідно дотримуватись правил здоров'я і вживати необхідні вітаміни.

Рекомендації вчителям, щодо підтримки дисципліни в класі

Дисципліна – це умова, засоби й результат виховання, вона потребує зустрічних зусиль. Головною умовою дисциплінованої поведінки учнів є доброзичливі відносини між учителями й учнем.

Необхідно враховувати, що дисципліну в класі обумовлюють раніше набути досвід поведінки учнів, організованість класу, ставлення до навчання, предмета, вчителя, дотримання єдиних вимог до учня всіма вчителями, які працюють у класі, загального порядку умов і традицій даної школи.

При роботі в класі і для підтримати дисципліни необхідно враховувати наступні правила:

Поводьтеся так, щоб учні відчували, що ви керуєте освітнім процесом, при цьому стимулюйте їхню активність.

Не відволікайтеся на незначні порушення, моралізування.

Дотримуйтеся доброзичливого, мажорного тону, будьте уважні до кожного учня. Надавайте необхідну підтримку, відзначаєте успіхи, створюйте життєрадісний оптимістичний настрій у класі.

Стежте за правильністю постави, проводьте фізкультхвилинки; не допускайте перевтоми учнів.

Надавайте учням можливість частіше працювати у групах – це може бути стимулом до зайнятості кожного, хорошого настрою і поведінки.

Створюйте умови, щоб всі учні мали можливість відчувати себе лідерами.

Не принижуйте учнів, не припускайте образ, сарказму. Гнів, дратівливість, імпульсивність не сприяють зміцненню дисципліни й авторитету вчителя.

Будьте привітними.

Не виявляйте антипатій до важких учнів, сподіваючись від них поганої поведінки. Учні відчують скептичне ставлення до них і часто поведуться згідно з вашими очікуваннями.

Не припускайте появи «любимчиків», це створює зайві проблеми, ускладнює стосунки в колективі.

Умійте керувати емоціями, знайте ціну кожному слову, тонові. Не можна вимагати від учня те, що під силу дорослому, будьте терплячими.

Не соромтеся виявляти почуття гумору. Можна посміятися і над собою, не вважайте себе досконалістю. Але не можна висміювати учнів. Учнім імponує веселий, спритний, оптимістичний учитель.

Підтримуйте контакт з учнями поза уроками, на заняттях гуртка, позакласних заходах, спільних походах.

Зміцнюйте зв'язки з батьками, намагайтеся отримати від них підтримку, але не сподівайтесь, що вони вирішать проблему з дисципліною в класі. Виявляйте коректність у взаєминах з батьками. Постійна негативна інформація, скарги псують відносини, викликають недовіру до вчителя.

Рекомендації вчителю щодо досягнення дисципліни на уроці

1. Установіть межі дозволеного, еталони поведінки учнів для стандартних ситуацій: як входити в клас, як сидіти, відповідати на запитання, прибирати книжки, діставати олівці та інше. Зробити це треба перш ніж ви почнете стежити за дотриманням порядку. Учень повинен знати, у чому полягає прийнятна чи неприпустима поведінка, і тільки тоді від нього можна вимагати відповідальності за дотримання конкретних правил. Якщо правила й обмеження не визначені, то встановити порядок у класі не можливо! Виявіть чітку послідовність у дотриманні встановлених правил і в застосуванні способів покарання.

2. Стежте за своєю мовою, розмовляйте завжди повільно, спокійним голосом. Почуття гніву й обурення - звичайне явище, але воно піддається контролю і зовсім не означає, що ви не любите учнів.

3. Намагайтеся тримати свої емоції в стані спокою, зміцнюючи нерви для того, щоб витримати очікувані ексцеси. Звертайте увагу і реагуйте на будь-які вияви позитивної поведінки учнів, які б незначні вони не були. Хто шукає гарне, той обов'язково його знаходить.

4. Уникайте безупинного негативного реагування. Намагайтеся рідше говорити «ні», «припини», «не можна».

5. Відрізняйте форми поведінки, що вам не подобаються, від вияву особистих якостей учнів.

6. Намагайтеся розшифрувати сигнали, що попереджають про можливість вибуху в поведінці учнів. Спокійно втручайтеся в ситуацію.

7. Відповідайте рішуче і впевнено, коли учні відкрито кидають виклик непокорі.

8. Учням потрібен учителю, а не партнер по грі. Будьте завжди товариські, але не забувайте, що фамільярність виховує неповагу. Ви можете цілком успішно взаємодіяти з учнями, не перетворюючись на одного з них.

9. Завжди наполягайте на повазі до дорослого. Учні повинні звертатися до вас чемно.

10. Не йдіть на поступки й компроміси, нехтуючи своїми нормами, щоб бути популярним і авторитетним.

11. Пам'ятайте, що дитяча безвідповідальність — явище, що не має нічого спільного з відвертою непокорою, і тому боротися з нею потрібно спокійними методами.

12. Намагайтеся, щоб у вас був добрий зв'язок з учнями, так щоб вони могли знати, коли вони відповідають вашим очікуванням, а коли ні, поясніть,

що ви очікуєте від учнів і наскільки вони відповідають цьому. Робіть це тоді, коли все йде добре, оскільки в такому випадку усе сприймається саме собою. Зворотний зв'язок сприяє встановленню гарної поведінки.

13. Не реагуйте на все занадто бурхливо, щоб незначна подія не перейшла у велике протистояння. Уникайте протистояння на очах в інших учнів. Немає більш неефективного методу впливу на людину, причому в будь-якому віці, ніж гнів і роздратування.

14. Робіть серйозні кроки, якщо учень продовжує погано поводитися і відмовляється визнавати дисципліну. Визначте можливу причину такої поведінки, емоційні конфлікти, розлад уваги, проблеми в навчанні.

Поради:

- Проведіть нараду з вашими шкільними психологом, соціальним педагогом, класним керівником і іншими фахівцями, до яких ви можете звернутися, щоб вирішити проблеми, що можуть виникнути.

- Можна зробити професійний висновок і одержати рекомендації, як поводитися з цією дитиною.

- Можна надати дитині і її родині професійну консультацію.

15. Будьте прикладом самодисципліни, гарної поведінки учні в більшості випадків, не вчать, а переймають її.

16. Будьте зібрані. Нехай усе має своє місце. Нехай усі матеріали будуть у вас напхвваті. Від одного виду діяльності до іншого переходьте поступово. Підтримуйте чистоту і порядок.

17. Готуйтеся до уроку заздалегідь, так, щоб учні були досить завантажені протягом усього часу занять. Нехай у вас завжди будуть альтернативні плани й матеріали. Плануйте вашу роботу і дотримуйтесь розробленого плану. Будьте досить гнучкими, щоб, якщо вам не вдається зробити усе, що ви спланували, ви не відчували пригніченість.

18. Поводьтесь так, щоб було видно, що ви - керівник. Виявляйте рішучість. Будьте господарем ситуації. Умійте направляти. Ви є вчитель, і учні очікують, щоб ними керували. Вони швидко розпізнають нерішучість, дезорганізаційність. Відсутність гарної підготовки і чітких розпоряджень є стимулом до поганої поведінки.

19. Створюйте умови, щоб навіть найбільш «важкі» учні отримали можливість відчути себе лідерами. Це позитивно впливає на позицію учнів і на їхню поведінку.

20. Моделюйте з учнями, як долати кризові ситуації, розчарування, гнів. Завжди будьте добрим прикладом як у слові, так і в справі, особливо коли не все добре вдається.

21. До учнів завжди виявляйте ввічливість і повагу, зберігаючи приємний голос, використовуючи ввічливі слова.

22. Будьте послідовні. Ніщо так не бентежить учня, як мінливість у настрої і діях учителя. Це викликає в учнів негайне бажання випробувати межі дозволеного, що спричиняє до конфлікту в класі.

23. Не дратуйте учнів. Причиною роздратування є незнання того, що від них очікують, непослідовні дії вчителя, несправедливе поводження з учнями, неможливість висловити власну думку, догодити.

24. Стримуйте свій гнів. Якщо ви відчуваєте, що у вас виникає роздратування, усіма силами прагніть не дати вашим почуттям вийти з-під контролю і розслабтеся, нехай рухи стануть ненапруженими, жести - повільними і голос - тихим.

25. Уникайте вимог, що неможливо виконати. Потрібно бути абсолютно впевненим у тому, що дитина здатна виконати те, що від неї вимагають. Ніколи не карайте учня за те, що він погано встигає в школі через те, що йому не вистачає здібностей до навчання. Звичайно, за умови, що всі подібні дії ненавмисні. Висування вимог, яких дитина не може виконати, створює ситуацію нерозв'язного конфлікту, з якого вона не бачить виходу. Така ситуація неминуче завдає шкоди емоційній сфері людини. Ставте мету перед вашими учнями. Проводьте цікаві уроки, відповідні віку учнів.

26. Робіть виклад матеріалу яскравим, захоплюйте учнів за допомогою різноманітних методів, наочності й змістовності. Не звикайте до рутини. Будьте обережні, щоб, спонукаючи, не перезбудити учнів. Велике розмаїття на одному уроці не приносить користі, оскільки не дозволяє вам належним чином зосередитися на одній темі.

27. Пам'ятайте, що різні учні вимагають різних методів навчання через властиві їм можливості й особливості.

28. Надайте учням достатню можливість вибору середовища різних завдань і видів діяльності.

29. Направляйте мислення учнів на вищі рівні. Вимагайте, щоб учні не просто запам'ятовували й ідентифікували інформацію, але вміли аналізувати, давати оцінку і застосовувати вивчений матеріал на практиці.

30. Надавайте учням можливість працювати в групах. Прагнення виглядати в очах інших на належному рівні може бути позитивним стимулом до гарної поведінки.

31. Нехай вашими діями керує любов! Взаємини, засновані на щирій любові і прихильності, звичайно, складаються правильно, навіть незважаючи на неминучість окремих помилок і прорахунків з боку вчителя.

Додаток Ж

Тема уроку: *«Безпека руху пішоходів. Сигнали світлофора і регулювальника».*

Метою уроку є: закріпити правила переходу проїжджої частини дороги, розширити та поглибити знання про різновиди світлофорів і їх призначення, ознайомити з сигналами регулювальника, формувати навички практичного застосування набутих знань, під час руху вулицями міста, виховувати культуру поведінки на вулиці, дорозі.

Для закріплення вивченого матеріалу можна розв'язати таку проблемну ситуацію:

«Дівчинка стоїть на переході, на світлофорі загоряється зелене світло, а регулювальник забороняє іти, вона розгубилась. Як їй вчинити?» (Відповіді учнів)

Усвідомлення інформаційно-пізнавальної суперечності спонукає до пошуку способів її подолання учнем, тобто веде до вирішення поставленого завдання.

Тема уроку *«Перехрестя. Види перехресть. Рух майданами»*

Мета: з'ясувати уявлення учнів про перехрестя, різновиди перехресть, ознайомити з основними правилами переходу перехрестя з урахуванням місцевих умов, розвивати спостережливість, виховувати культуру поведінки.

На етапі вивчення нового матеріалу, для виявлення уявлень учнів про нерегульовані перехрестя та знання правил переходу перехресть була запропонована така проблемна ситуація:

«Ти стоїш на нерегульованому перехресті, перехід не позначено розміткою, по дорозі рухається транспорт, як ти будеш переходити дорогу? Чому?» (Відповідь учня)

Тема уроку: *«Перехід проїжджої частини дороги з речами, з домашніми тваринами, під час ремонту дороги»*

Мета: вчити учнів переходити дорогу з речами, з домашніми тваринами, під час ремонту дороги; розвивати уміння орієнтуватися на вулицях; виховувати культуру поведінки та бажання додержуватись правил дорожнього руху.

Ситуація: «Два хлопчики переходили дорогу, один із них тримав у руках м'яч. Раптом, іграшка випала йому з рук і покотилася по дорозі. Хлопчик хотів бігти і підняти м'яча, та його зупинив товариш». Запитання: «Чому? Що могло б статися?» (Відповіді учнів).

Тема уроку: *«Пішохід і машини. Гальмівний шлях автомобіля».*

Мета: закріпити і систематизувати знання про правила дорожнього руху пішоходів, довести до свідомості учнів вагомість секунди на дорозі, ознайомити з гальмівним шляхом автомобіля і його залежністю від різних умов, виховувати навички свідомої дисциплінованої поведінки на вулиці.

На даному уроці на етапі підготовки до сприйняття нового матеріалу можна запропонувати розв'язати таку проблемну ситуацію: «Послухайте розмову мами з сином:

Куди це ти так поспішаєш? - запитує мама?

Морозиво купити.

А як переходитимеш дорогу?

Дуже просто. Загориться зелене світло світлофора, я піду.

І все?

А що ж іще?»

Запитання: «Що повинен зробити хлопчик перед тим, як перейти дорогу?» (Відповіді учнів)

Тема уроку: *«Попереджувальні сигнали водіїв. Спеціальні машини».*

Мета: формувати уявлення про звукові та світлові сигнали водіїв, розширювати уявлення про спеціальні машини, їх призначення, виховувати навички самодисциплінованості.

На етапі вивчення нового матеріалу про спеціальні машини на цьому уроці запропонуємо такі ситуації:

1. – Чому машини швидкої медичної допомоги, міліції, пожежно-рятувальної служби та служби газу відносяться до спеціальних машин?

2. – Уявіть собі, що ви зупинились перед пішохідним переходом, на світлофорі горить зелене світло і ви починаєте рух, але, раптом, чуєте звуковий сигнал, бачите машину з ввімкненими проблісковими маячками червоного кольору, якими ваші наступні дії?